

SPOLJNOPOLITIČKE
SVESKE

ZAPADNI BALKAN IZMEĐU GEOGRAFIJE I GEOPOLITIKE

01/2016

Evropski pokret
Srbija
Forum za međunarodne odnose

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

SOE

Dialog
Südosteuropa

SPOLJNOPOLITIČKE
SVESKE

**ZAPADNI BALKAN
IZMEĐU
GEOGRAFIJE
I GEOPOLITIKE**

01/2016

Beograd 2016. godine

Spoljnopolitičke sveske 01/16

Zapadni Balkan između geografije i geopolitike

IZDAVAČI:

Fondacija Fridrih Ebert
Dositejeva 51/1, Beograd
Tel/Fax: 011/3283-285
fes.bgd@fes.rs
www.fes.rs

Evropski pokret u Srbiji

Forum za međunarodne odnose
Kralja Milana 31/II, Beograd
Tel: 011/ 3640-174
office@emins.org
www.emins.org

ZA IZDAVAČE:

Hajnc Albert Hutmaher i Maja Bobić

UREDNIK:

Milan Simurdić

AUTORI:

Milan Simurdić, Jovan Teokarević,
Jelica Minić i Dragan Đukanović

KOORDINATORKE PROJEKTA:

Ivana Račić i Svetlana Stefanović

LEKTURA I KOREKTURA:

Marija Todorović

DIZAJN:

Marko Zakovski

ŠTAMPA:

Grafolik doo, Vojvode Stepe 375, Beograd

ISBN 978-86-83767-54-0

TIRAŽ: 500 kom

CIP - Katalogizacija u publikaciji -
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

327(497-15)(082)
911.3::327(497-15)(082)

SPOLJNOPOLITIČKE sveske. 1, Zapadni Balkan između geografije i geopolitike /
[autori: Milan Simurdić... [et al] ; urednik: Milan Simurdić]. - Beograd : Fondacija Fridrih Ebert : Evropski pokret u Srbiji,
2016 (Beograd : Grafolik). - 44 str. ; 30cm

Tiraž 500. - Napomene i bibliografske reference uz svaki rad.

ISBN 978-86-83767-54-0 (FFE)

1. Симурдић, Милан, 1953- [аутор] [уредник] 2. Теокаревић, Јован, 1957- [аутор]
3. Минић, Јелица, 1947- [аутор] 4. Ђукановић, Драган, 1974- [аутор]

a) Међународни односи - Западни Балкан - Зборници b) Геополитика - Западни Балкан - Зборници
COBISS.SR-ID 223654924

Mišljenja i stavovi izraženi u publikaciji predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno i zvanične stavove Forumu za međunarodne odnose Evropskog pokreta u Srbiji niti Fondacije Fridrih Ebert.

Region između geografije i geopolitike - pogled iz Srbije

Spoljnopolitička sveska, koju pred javnost iznose Forum za međunarodne odnose Evropskog pokreta u Srbiji i Fondacija Fridrih Ebert, kancelarija u Beogradu, predstavlja jedan mogući pogled na najaktuelnija i najvažnija pitanja koja definišu savremenu, ali i nedavnu istoriju regiona Zapadnog Balkana. Otuda i izbor imena: Region između geografije i geopolitike. Jer, prva reč – geografija – je zadata, istorijski neumoljiva i na izgled svima poznata. Međutim, očigledno nije izgubila svoju mističnost, kompleksnost i nadasve sposobnost da iznenadi one koji je ignorišu. Ovo ponajviše iz razloga što se na malom prostoru prelama nekoliko evropskih makroregiona: balkanski, podunavski i mediteranski, koji opet imaju sopstveno zaleđe, odnosno zone gravitacije.

To nas dovodi do druge reči iz naslova, koja je podjednako intrigantna, a možda i složenija. Jer na nju mnogo lakše utiče ljudska aktivnost, pre svega politike, kako sa pobedama tako i sa porazima. Nema dileme da živimo u globalizovanom svetu, da je unipolarni momenat bio samo epizoda, da je nastupilo doba multipolarnosti, ali i da nestanak globalnog ideološkog nadmetanja, ili *hladnog rata* nije doneo večiti mir. Pre će biti da smo ušli u hladni mir, svet realpolitike, u kome će se mnogo brže nego ranije premeštati centri moći, uticaja i svetskog odlučivanja. Pogotovo će biti teško govoriti o savremenim izazovima, ili tražiti rešenje za globalno upravljanje, da i ne spominjemo održivi razvoj ili klimatske promene.

Geopolitika koja možda nije bila tako vidljiva tokom hladnog rata doživela je svoju *renesansu*. Ne samo velike sile kojima to nekako i *pristaje* i koje su uvek razmišljale o tome i pravile planove polazeći od tzv. *velike slike*, već i mali, skoro periferni igrači (pre svega u ekonomskom smislu) nastoje da steknu čak i trenutne prednosti na račun suparnika. Paralelno, nema znakova da trka u naoružanju jenjava. Naprotiv, vojni budžeti rastu u nizu država, a da ne pominjemo desni politički talas u brojnim ne samo evropskim državama. Ponekad sve to liči na *već viđeno*. Čak i migrantska kriza, koja je kao cunami zapljusnula Evropu, vratila je slike za koje smo mislili da su daleka prošlost i noćna mora prošlog veka, a u stvari je dobrim delom geopolitički indukovana.

Naš region, za koji autori u ovom izdanju smatraju da ga je za potrebe analize koja sledi najbolje i geografski najtačnije nazivati Zapadni Balkan, upravo je svojevrsni poligon geopolitičkog nadmetanja, koje se odvija u neposrednom susedstvu ili pak u samim državama regiona. Aktera je više nego dovoljno. Eufemistički rečeno, tu su pored starih imperijalnih igrača i njihovih asistenata, od kojih su neki u *novom rubu*, i novi globalni akteri, koji vešto kombinuju geopolitiku sa geoekonomijom. Sve to ne treba da čudi, jer samo su interesi stalni, ali se uvek postavlja pitanje da li je ono što se dešava do kraja promišljeno, pogotovo kada se radi o našem regionu i u krajnjoj liniji, o Srbiji.

Dakle, pokušavajući da ocrtaju i osvetle naš region iz ugla odnosa između geografije i geopolitike autori su, svaki na svoj osobeni način, kreativno i na bazi sopstvenog znanja i iskustva tretirali različite teme sa osnovnom porukom – iako zahtevna i naizgled neostvariva, regionalna saradnja nema alternativu. Isto kao i EU, koliko god bila u krizi, jer ona i dalje predstavlja najuspešniji mirovni, ekonomski, pa i politički projekat u istoriji našeg kontinenta.

Tako je prof. Jovan Teokarević, u uvodnom tekstu pod naslovom „Skroman napredak ka sve manje poželjnoj Evropskoj uniji: Zapadni Balkan u evropskim integracijama 2015-16. godine“, ukazao da je proces integracije zapadnobalkanskih kandidata i potencijalnih kandidata u Evropsku uniju usporen poslednjih godina, naročito s obzirom na ranija očekivanja, te da se stanje nije bitno promenilo ni nakon ostvarenog formalnog napretka, zabeleženog u većem broju zemalja, u toku posmatranog perioda između proleća 2015. i proleća 2016. godine.

Osnovni problem u integracijama i dalje je odsustvo vladavine prava, a s tim usko povezano demokratske performanse svih država regiona nastavile su da se pogoršavaju vraćajući se na nivo koji je postojao pre

jedne decenije. Poslednjih godina, naročito zabrinjava opasno ugrožavanje slobode izražavanja i medija širom regiona.

Ekonomska kriza, višestruka kriza Evropske unije i obnova politike suparništva velikih sila na Zapadnom Balkanu su ozbiljni izazovi za integraciju, ali i za predvodničku ulogu Unije u regionu, kojoj se suprotstavljaju takmaci sa rastućim uticajem, među kojima je Rusija najvažniji i dugoročno najopasniji, kao sve poželjnija alternativa proevropskom kursu koji je u regionu dugo bio dominantan, upozorava profesor Teokarević.

Specifični problemi ovog postkonfliktnog regiona imaju veće šanse da budu rešeni ukoliko postanu deo šireg okvira pristupne strategije Evropske unije. Ukoliko ne želi da potpuno ugrozi nekada snažnu, a sada posustalu sopstvenu transformativnu moć i dominantni uticaj, Unija ne može da izbegne pojačanu ulogu u regionu, naročito u državama koje su najdalje od članstva - zaključio je autor.

Dr Jelica Minić se prihvatila teme koju mogu da obrade samo minuciozni, sistematični i uporni eksperti za međunarodne odnose. Naslov njenog rada je „April 2016 – medijska slika Zapadnog Balkana“. Najveći deo diplomatskog rada je u percepciji sagovornika ili države koja se posmatra, odnosno sa kojom se pregovara. Upravo zbog toga medijska slika Zapadnog Balkana bitno utiče na predstave koje se o njemu stvaraju, kako u međunarodnoj javnosti i među onima koji donose odluke vezane za region, tako i u samom regionu, napominje autorka.

Analiza otkriva paralelno delovanje procesa koji često idu u suprotnom smeru, ukrštaju se ili imaju usaglašeno dejstvo, ili se odvijaju na različitim nivoima političke, ekonomske i socijalne stvarnosti u regionu. Nedavna prošlost je najveće opterećenje društava koja su u svakom pogledu doživela razaranja tokom devedesetih godina XX veka, i to ne samo usled ratnih dejstava. Duhovi prošlosti izranjaju svakim povodom, suštinsko pomirenje i lustracija se još nisu desili.

Uz to, region je dodatno postao izložen nestabilnosti koju nije sam generisao – on uvozi probleme iz svog okruženja, prvenstveno iz EU kojom je okružen. Na delu su izvoz ekonomske krize i nesuglasica iz EU, usporavanje (čak zamrzavanje) procesa daljeg proširenja, izbeglička kriza, terorističke pretnje i jačanje ekstremne desnice u EU - nabraja i opominje autorka.

Region se brani reformama, pregovorima sa EU i NATO, regionalnom saradnjom, nastojanjima da se unaprede bilateralni odnosi među susedima, iako pravog, vidljivog rešavanja otvorenih pitanja u bilateralnim odnosima nema. Neke od zemalja nastoje da prošire krug partnerstava, pa je uticaj Rusije sve vidljiviji u regionu, ali ubrzano raste i prisustvo Kine, Turske i Arapskih Emirata, kako na ravni trgovine i investicija, tako i na ravni *meke moći* gde se preko medija, kulturne razmene, finansiranja organizacija civilnog društva i političkih stranaka bliske orijentacije povećava uticaj na društvene i političke tokove u regionu. EU i SAD već više godina nemaju inicijativu i inovativni pristup, pa zainteresovani akteri osvajaju prazan prostor. Analiza medijskog praćenja Zapadnog Balkana to jasno pokazuje - ističe dr Minić i zaključuje - da medijska slika regiona odražava realno stanje, ali je istovremeno selektivna, u skladu sa već uspostavljenim stereotipima o Zapadnom Balkanu.

Dr Dragan Đukanović piše o (ako se tako može reći) *velikoj slici malog regiona*, pod naslovom „(Post)Izborne refleksije na odnose na Zapadnom Balkanu“. Autor koji se u svom naučnom radu čvrsto i sa uspehom drži našeg regiona smatra da je očigledno da je i pored nespornog napretka u kontekstu evroatlantskih integracija, region ponovo suočen sa jačanjem etnonacionalizama i novim vidovima zaoštavanja određenih problema u bilateralnim odnosima. Štaviše, uočljivo je da države Zapadnog Balkana nisu u mogućnosti ni da dve i po decenije nakon nestanka SFRJ razreše brojne međusobne probleme (granice, izbeglice, sukcesija, status manjina, itd).

U tom smislu na sceni je pokušaj da se u okviru „Berlinskog procesa“, nakon 2014. godine, ova pitanja jasno i višestruko percipiraju i evidentiraju, a potom da se otpočne i sa njihovim rešavanjem - podvlači autor.

Međutim, nakon prvobitne dominacije Savezne Republike Nemačke u ovom procesu, desilo se da preuzimanje predsedavanja ovim procesom od strane drugih evropskih država dovede do njegovog *ublažavanja*. Ovo će svakako uticati i na usporavanje rešavanja bilateralnih problema na Zapadnom Balkanu.

Izborni ciklusi u svim državama Zapadnog Balkana (Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Makedonija, itd.) samo su dodatno uticali na stagnaciju u rešavanju bilateralnih problema sa susedima, kao i do slabljenja stvarnih nastojanja da se oni prevaziđu - napominje dr Đukanović.

U završnom tekstu ove publikacije, naslovljenom „Odnosi Srbije i Hrvatske: izgubljeni u izborima“, bavim se kako aktuelnim stanjem odnosa između Beograda i Zagreba, tako i njihovim kraćim istorijskim prikazom.

Istorijski osvrt je neophodan iz dva razloga: prvi, jer se ove godine navršava dve decenije od formalnog uspostavljanja diplomatskih odnosa i potpisivanja tzv. Sporazuma o normalizaciji odnosa, dok je drugi vezan za neophodnost da se naši odnosi posmatraju u perspektivi i polazeći od najniže tačke koja je svakako bila krvavi bratoubilački, građanski rat. Takođe, samo gledajući unazad možemo proceniti dokle smo stigli, gde su prepreke, koja su iskustva, šta razvijati, a na šta zaboraviti. To ne znači da su otvorena pitanja i izazovi rešeni. Na momente izgleda da oni dominiraju odnosima, te da su u stanju da ih lako i brzo, čak prebrzo vrata u prošlost, sa svim regionalnim reperkusijama i bez obzira na međunarodni položaj jedne ili druge države.

U suštini, bilateralni odnosi Srbije i Hrvatske su postali nešto potpuno novo, nepoznato, pa i neistraženo nakon ulaska Hrvatske u Evropsku uniju 2013. i ostali su *izgubljeni u izborima*. Oni su dobili na dinamici i žestini retorike, a Hrvatska je pored klasičnog bilateralnog partnera dobila i dimenziju države članice Evropske unije, kluba u koji Srbija želi da stupi ubrzanim korakom. Znači, nisu odnosi Srbije i Hrvatske više samo bilateralni, regionalni i multilateralni, već su dobili i novi element, a to je da Hrvatska sedi za stolom i ravnopravno odlučuje o našem pristupanju EU, određuje merila za otvaranje i zatvaranje pregovaračkih poglavlja, raspravlja o nama na sednicama Evropskog parlamenta.

Nije sporno da je određena prednost u evropskim poslovima, posmatrana kroz kriterijum stepena integracije u EU, u ovom trenutku na strani Zagreba. Ali, isto tako, ne može biti sporno da elementarni interes Hrvatske nalaže da sve države u regionu Zapadnog Balkana postanu članice EU na način kako je to zacrtano u Solunu 2003. godine i višestruko ponovljeno sa najviših mesta u Uniji. Drugo pitanje je kako će izgledati Unija, ta stara *dama*, u momentu kada Srbija bude spremna za prijem. Ono što će ostati i na šta treba dugoročno računati je mir i stabilnost kao preduslov za razvoj, a ne *igra nulte sume* i kratkoročni dobici, kao što je aktuelni hrvatski pokušaj uslovljavanja otvaranja jednog pregovaračkog poglavlja. Ali sve dok države regiona dele isti spoljnopolitički cilj članstva u EU, odnosno zagovaraju isti sistem vrednosti, prisutno je snažno stabilizaciono i razvojno oruđe, odnosno centripetalna sila evropske integracije, a države iz regiona koje su već ušle u EU će imati ili *zadatak* ili biti suočene sa očekivanjima da pomognu bivšim sunarodnicima ili komšijama u tom poslu. O tome jasno govore aktuelni komentari istaknutih političara, ali i medija iz najuticajnijih država članica u vezi hrvatskog uslovljavanja otvaranja pojedinih pregovaračkih poglavlja sa Srbijom.

Jovan Teokarević¹

Skroman napredak ka sve manje poželjnoj Evropskoj uniji: Zapadni Balkan u evropskim integracijama 2015-16. godine

U jednogodišnjem periodu između proleća 2015. i proleća 2016. godine, kojim se ova analiza bavi, odnosi država Zapadnog Balkana i Evropske unije obeleženi su mešavinom postojećih i novih trendova. Nekoliko formalnih pomaka napred u evropskim integracijama više država regiona svedoči o dobrodošlom nastavku ovog davno započetog procesa kojem se iz današnje perspektive još uvek ne može videti kraj. Uporedo s tim nevelikim ali važnim uspesima u integraciji regiona, Evropska unija sve jasnije gubi popularnost među građanima Zapadnog Balkana, ali i svoju tzv. transformativnu moć, odnosno sposobnost da na efikasan način i u skladu sa svojim načelima i standardima utiče na zakonske, političke i ekonomske promene u državama koje pretenduju na buduće članstvo u Uniji.

Neočekivana i po posledicama veoma teška migrantska kriza, započeta u 2015. godini, unela je novu dinamiku u odnose EU i regiona. Nesnalaženje, kaos i odsustvo solidarnosti i jedinstvene politike prema stotinama hiljada izbeglica i migranata pokazali su da je Evropska unija u gorem stanju nego što se ranije pretpostavljalo i da uopšte nije bez osnova sve češće pominjanje mogućnosti njenog raspada. Istovremeno, postalo je očigledno da uspeh u zajedničkom rešavanju velikih zajedničkih evropskih problema, kao što je ova kriza, mora da zanemari razlike između članica i potencijalnih članica Unije.

Korak napred

U proteklih godinu dana većina država regiona zabeležila je napredak u procesu evropske integracije. Otvaranjem tri nova pregovaračka poglavlja u toku 2015. godine, Crna Gora, koja je pristupne pregovore započela u junu 2012. godine, učvrstila je svoj vodeći položaj u odnosu na ostale, sa ukupno (do sada) dvadeset dva otvorena poglavlja, od kojih su dva privremeno zatvorena. Nju izdaleka u ovom procesu sledi Srbija, čiji su pregovori o članstvu sa EU zvanično počeli u januaru 2014. godine, ali su prva dva pregovaračka poglavlja otvorena tek u decembru 2015. godine.

U drugoj grupi od ukupno šest zapadnobalkanskih zemalja, koju čine zvanični kandidati za članstvo Makedonija i Albanija, u posmatranom periodu nije došlo do formalnog napretka u integracijama. Albanija je postala kandidat tek u junu 2014. godine i očigledno joj predstoji još mnogo dodatnog posla u reformama, kako bi sa EU počela pregovore o članstvu. Vlada ove zemlje dosta optimistično računa da bi to moglo da se desi već krajem 2016. ili u 2017. godini. Iako kandidat još od decembra 2005. godine, Makedonija zbog značajnog višegodišnjeg nazadovanja u reformama i sadašnje ozbiljne političke krize trenutno ima manje šanse za otpočinjanje pristupnih pregovora nego što je to bio slučaj u većem delu protekle decenije.

Treću, najzaostaliju grupu u evropskim integracijama u regionu čine potencijalni kandidati za EU članstvo - Bosna i Hercegovina i Kosovo. Višegodišnja stagnacija na njihovom evropskom putu konačno je prekinuta u ovde posmatranom periodu. U junu 2015. stupio je na snagu sedam godina ranije potpisani Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) ove zemlje Evropskoj uniji. U februaru 2016. BiH je podnela i dugo očekivani zahtev za članstvom u Uniji. Kosovski SSP potpisan je u septembru 2015. a stupio je na snagu u aprilu 2016. godine.

Opšti zaključak iz opisanih formalnih koraka napred u evropskim integracijama zemalja Zapadnog Balkana mogao bi da bude da je proširenje EU na Zapadni Balkan ipak nastavljeno, suprotno ranijim pesimističnim prognozama da će biti prekinuto posle priključenja Hrvatske Uniji 2013. godine, ali i da

¹ Profesor na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

je to urađeno u izuzetno komplikovanom periodu, opterećenom ekonomskom i migrantskom krizom, kao i višestrukom krizom u samoj Evropskoj uniji. Najveći napredak, iako vezan za same početne korake u veoma dugom procesu, zabeležen je u zemljama sa dosad najvećim problemima u integraciji. To je naravno, važno jer svedoči o tome da je posle više godina taj proces konačno odblokiran i da bi mogao da doprinese većoj motivaciji za dalje reforme, kao i ravnomernijem tempu evropskih integracija celog regiona. Istovremeno, to nije garancija da će u dogledno vreme doći do konvergencije više i manje uspešnih, niti do prevazilaženja krupnih problema koje dele i jedni i drugi.

Najvažniji izazovi

Kad je o problemima reč, njih još uvek ima previše u odnosu na dugo vreme i velike napore uložene u njihovo rešavanje. Još važnije od toga, mnogi od njih su vrlo specifični i bez neposredne veze sa pravnim nasleđem Evropske unije (*acquis communautaire*) koje aspiranti na članstvo imaju obavezu da usvoje i primene u zamenu za člansku kartu Unije, ili sa tzv. kriterijumima iz Kopenhagena za prijem u EU članstvo, a i drugačiji su u odnosu na iskustva Unije u toku prethodnih talasa proširenja.

Najveće probleme sa kojima se region Zapadnog Balkana suočava u evropskoj integraciji možemo razvrstati u tri grupe čije kratko razmatranje koje sledi u ovom tekstu može da pruži prilično jasnu sliku regiona. U prvoj grupi su *zajednički problemi* koje dele sve države u regionu, u drugoj su oni *specifični za pojedine zemlje*, a u trećoj su *spoljašnji problemi* koji prete daljoj uspešnoj evropskoj integraciji regiona.

Za ocenu stanja i integracionih perspektiva u pojedinim zemljama povodom rešavanja svih tih problema ovde će, između ostalog, biti korišćeni i najnoviji izveštaji Evropske komisije iz novembra 2015. godine.² Njihova metodologija je unapređena u odnosu na ranije godišnje izveštaje, na tri načina. Pre svega, da bi se naglasila važnost i kontinuitet u rešavanju najakutnijih problema, umesto ranijih godišnjih strategija proširenja sada je uvedena *višegodišnja*, koja pokriva ceo mandat sadašnje Evropske komisije, do 2019. godine. Isto tako, u proceni napretka u reformama zahtevanim od aspiranata, prvi put se veći naglasak stavlja na *primenu* usvojenog zakonodavstva, umesto samo na njegovo usvajanje, kao ranije. Najzad, po prvi put je uvedena skala sa ocenama, kako *trenutnog stanja* u određenoj oblasti u odnosu na standarde EU, tako i *napretka* koji je zemlja ostvarila u prethodnih dvanaest meseci.³

I trenutna situacija i ostvareni jednogodišnji napredak ocenjuju se na petostepenoj skali, ocenama od jedan do pet. U prvom slučaju ocene su sledeće: 1. Rana faza, 2. Izvestan stepen spremnosti, 3. Umerena spremnost, 4. Dobar stepen spremnosti i 5. Poodmakla faza. Skala za ocenu napretka izgleda ovako: 1. Nazadovanje, 2. Nema napretka, 3. Izvestan napredak, 4. Dobar napredak i 5. Odličan napredak. Ova nova metodologija omogućuje precizniju identifikaciju napretka ili zaostajanja u reformama određenih oblasti, kao i poređenje između zemalja i pojedinih oblasti u različitim zemljama.

Pre nego što pređemo na detalje, treba reći da je opšti utisak koji proističe iz ocenjivanja u najnovijim izveštajima Evropske komisije – školskim rečnikom govoreći - sledeći: region je kao celina dobio uglavnom *tek prelazne ocene iz najvećeg broja oblasti*, ali ima i nedovoljnih ocena, uz sasvim malo boljih od tek prelaznih. Ili, ako se to prevede u nove ocene Komisije, stanje izgleda jednako ispodprosečno. Kad je reč o trenutnom stepenu pripremljenosti za standarde Evropske unije, prosečna ocena za ceo region je između kategorija *izvestan stepen spremnosti* i *umerene spremnosti*. U malom broju slučajeva kaže se da je reč o *ranjoj fazi*, a *dobar stepen spremnosti* i *poodmakla faza* se vrlo retko pominju. U slučaju napretka u prethodnih godinu dana najčešće ocene su *izvestan napredak* ili *nema napretka*. *Dobar napredak* i *odličan napredak* se mnogo ređe pominju, kao i *nazadovanje*, doduše.

² http://ec.europa.eu/enlargement/countries/package/index_en.htm

³ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6040_en.htm

Sve u svemu, Evropska komisija je u novembru 2015. zaključila da je nivo pripremljenosti zapadnobalkanskih kandidata i potencijalnih kandidata za članstvo u Evropskoj uniji *nizak*, te da je napredak ostvaren u prethodnih godinu dana *mali*. Na osnovu toga izneta je i procena u vezi sa kojom nema neslaganja ni u ekspertskim ni u političkim krugovima: nijedna zemlja Zapadnog Balkana neće biti spremna za članstvo u Evropskoj uniji u toku mandata sadašnje Evropske komisije, tj. do kraja 2019. godine. Treba imati u vidu, naravno, da postoje velike razlike između pojedinih država u regionu, kao i u stanju i napretku u pojedinim oblastima. Bez obzira na to, ovaj sumoran ali realističan nalaz treba sasvim ozbiljno uzeti u obzir prilikom pravljenja budućih akcionih planova i razmišljanja o perspektivama. Neki drugi nezavisno sačinjeni *paralelni* izveštaji ne samo da potvrđuju nalaze iznete u izveštajima Komisije, već su i mnogo kritičniji prema rezultatima svojih nacionalnih vlada u evropskim integracijama.⁴

Zajednički problemi

Ako sada pređemo na prvu grupu problema i izazova sa kojima se zemlje regiona suočavaju u evropskim integracijama, to jest na *zajedničke probleme* koje u različitim intenzitetima dele sve zemlje, prvi na listi biće, bez ikakve konkurencije, *nedostatak ili nedovoljni nivo vladavine prava*. Reč je pre o čitavom kompleksu međusobno povezanih problema koji se pod ovim zajedničkim nazivom javlja ne samo u izveštajima Komisije, već i u mnoštvu drugih sličnih izvora. Možda je bolje ceo taj kompleks obuhvatiti izrazom „nedostatak dobrog ili demokratskog upravljanja (*good governance, democratic governance*)“. I u jednom i u drugom slučaju reč je o tome da širom regiona, doduše u različitom stepenu, čak i ako su doneti odgovarajući i dobri zakoni, nedostaju garancije za poštovanje ljudskih prava i sloboda, pravosuđe nije efikasno, a još manje je nezavisno, već je podložno političkim uticajima, korupcija je široko rasprostranjena, a borba protiv organizovanog kriminala je i dalje malo uspešna. Institucije su politizovane i netransparentne, a kao i pravosuđe - pod uticajem su izvršne vlasti nad kojom ne postoji efikasna kontrola. Uz sve ovo, uslovi za sprovođenje zakona su ograničeni neefikasnošću javnih uprava svih zemalja, u kojima caruje klijentelizam, što sve ove države, prečesto *otete* od strane moćnih privatnih interesa, svrstava u slabe, u smislu da nisu u stanju da svojim građanima obezbede najvažnija javna dobra. Poslednjih godina došlo je do posebno zabrinjavajućeg pogoršanja stanja u slobodi izražavanja i nezavisnosti medija – dakle samih temelja dobrog upravljanja, vladavine prava i demokratije. Zato i Komisija skreće posebnu pažnju na ovo: „Sloboda izražavanja i medija ostaje naročita briga.“⁵ Jednako opasan je i rast netolerancije i nepoštovanje prava manjina svih vrsta.

Demokratija takođe nazaduje tokom poslednjih nekoliko godina. Posle ohrabrujućeg rasta demokratskih pokazatelja u toku prve polovine prošle decenije, trenutno su demokratske performanse regiona u proseku na nivou od pre deset godina.⁶ U skladu sa rastom autokratskih tendencija u Evropi i celom svetu, regionom se širi pošast populizma i neliberalne demokratije, a lična i gotovo ničim ograničena vlast vodećih političara postala je odlika gotovo svih političkih režima na Zapadnom Balkanu.

Nedostatak vladavine prava ili dobre uprave je inače, najveći problem sa kojim su se suočavale i sve druge postkomunističke zemlje u toku priprema za pristupanje EU. Mnoge od njih i sada, više od deceniju posle ulaska u Uniju u toku proširenja 2004. i 2007. godine, pate od istih problema kao i države zapadnobalkanskog regiona, mada u manjoj meri.⁷ Budući da je problem vladavine prava još izraženiji na Zapadnom Balkanu, Evropska unija je 2012. godine uspostavila nova pravila, na osnovu kojih države u procesu pristupanja Uniji moraju već u ranoj fazi pregovora da počnu ozbiljno da se bave ovim pitanjima,

⁴ <http://eu-monitoring.ba/en/alternative-progress-report-2015-political-criteria/>

⁵ *EU enlargement Strategy*, 10 Nov 2015, s. 5.

⁶ Freedom House, *Nations in Transit* 2016, s. 11.

⁷ Alina Mungiu-Pippidi, “The Widening Implementation Gap: The Impact of EU Accession on Governance in the Western Balkans”, u: Eviola Prifti (ed), *The European Future of the Western Balkans. Thessaloniki @10* (2003-2013), EU Institute for Security Studies, Paris, 2013, s. 35-44.

a da to i nastave do kraja pregovora. Kontinuirano pregovaranje, na osnovu načela uslovljavanja i sa samo privremenim zatvaranjem pregovaračkih poglavlja uvedeno je u oktobru 2005. godine, kada su počeli pregovori sa Hrvatskom i Turskom. Taj novi pristup podrazumeva i *ravnotežu* u napretku, tj. obavezu da se vodi računa da se neke teme i oblasti, odnosno poglavlja, ne zapostavljaju na račun drugih.

Nova strategija iz 2012. godine u vezi sa vladavinom prava, nazvana „osnovno prvo treba uraditi (*fundamentals first*)“ zato predviđa da se pregovaračka poglavlja 23 (Reforma pravosuđa i osnovna prava) i 24 (Pravda, sloboda i bezbednost) otvore među prvima i da se zatvore na samom kraju pregovora. Crna Gora je pregovore o ovim poglavljima otvorila u decembru 2013. (godinu i po dana posle početka pregovora), a Srbija očekuje isto do leta 2016. godine, što je dve i po godine od odluke o početku pregovora.

Da bi na pitanje vladavine prava stavila dodatni naglasak, a i da bi što ranije angažovala države povodom toga, Evropska komisija sa Bosnom i Hercegovinom od 2011. godine ostvaruje posebni program koji se bavi nezavisnošću sudstva (tzv. strukturirani, ili *structured* dijalog).⁸ Iste teme su glavna okosnica sličnih programa u Albaniji (u okviru tzv. dijaloga na visokom nivou, ili *high level dialogue* o ključnim prioritetima)⁹, a Evropska komisija je ovoj zemlji nedavno jasno stavila do znanja da će početak pregovora o članstvu Albanije u EU zavisiti najviše od reformi u ovoj oblasti.¹⁰ *Dijalog na visokom nivou*, takođe o ključnim prioritetima, ne kao zamena za prave pristupne pregovore, nego kao *most ka njima*, kako se obično kaže, vodi se i između Makedonije i Evropske unije od marta 2012. godine.¹¹

Evropska komisija trpi kritike u poslednje vreme, jer ponekad zapostavlja pitanja vladavine prava u nekim državama na račun drugih prioriteta. Obično se za to navodi primer Srbije, kojoj je EU iznela niz ozbiljnih zamerki u vezi sa vladavinom prava, ali joj, kako kažu kritičari, očigledno popušta u ovoj oblasti zbog koncilijantnog odnosa Vlade Srbije u pregovorima o statusu Kosova.¹² Slično se desilo i u politici Evropske unije prema Bosni i Hercegovini, kada su krajem 2014. godine, u okviru britansko-nemačke inicijative, koja je u toku naredne godine postala inicijativa cele Unije,¹³ za prestanak blokade integracionog procesa u BiH pravno-političke posledice presude Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić-Finci praktično prestale da budu vodeći uslov za dalju integraciju.¹⁴

Drugi veliki zajednički problem je duboka *ekonomska kriza*, nastala kao posledica svetske i evropske krize započete 2008. godine, ali jednako i kao posledica nedovoljno reformisanih nacionalnih privreda u regionu, koje nisu bile spremne za situaciju u kojoj se istovremeno smanjuju izvozne mogućnosti i inostrane investicije. I pored visokog privrednog rasta sredinom prošle decenije, Zapadni Balkan je nespreman dočekao svetsku ekonomsku krizu i posle dva snažna udara krize – 2009. i 2012. godine – upao je u dugotrajnu recesiju iz koje nije u međuvremenu već izašao sa ojačanim privrednim performansama, kao niz drugih zemalja članica Evropske unije. Poslednjih par godina privredni rast ponovo oživljava, ali se njegova dugoročnija održivost očekuje tek od 2017. godine.¹⁵ U međuvremenu su opasno porasli spoljna zaduženost, kao i deficiti budžeta. Ranije visoke stope nezaposlenosti su dodatno pogoršane (u proseku je stopa nezaposlenosti sada 22% u regionu), a nekoliko stotina hiljada novih ljudi je u regionu ostalo bez posla. Naročito zabrinjava izuzetno visoka nezaposlenost mladih koja je u Makedoniji i Srbiji na nivou od oko 50 odsto, u Bosni i Hercegovini skoro 60 odsto, a na Kosovu više od 60 odsto.

⁸ http://europa.ba/?page_id=556.

⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-983_en.htm

¹⁰ <http://www.balkaninsight.com/en/article/tirana-hopes-to-open-eu-accession-talks-this-year-03-04-2016>

¹¹ Mladen Karadjoski, “The High Level Accession Dialogue for Macedonia: Advantages and Disadvantages”, *Journal of Liberty and International Affairs*, Vol. 1, No. 1, 2015.

¹² Marko Stojić, „EU Enlargement to the Western Balkans: Out of Sight, Out of Mind?“, *Europeum*, Prague, February 2016, s. 7.

¹³ http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/dsee/dv/0507_11/0507_11en.pdf

¹⁴ <http://balkanfund.org/wp-content/uploads/2014/12/BiEPAG-Policy-Brief.pdf>

¹⁵ <http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2016/4/199171459965810138/SEERER9-for-web-eng.pdf>

Poučena grčkom krizom, a i na osnovu sopstvenih novih mera o ekonomskom upravljanju i stalnom nadzoru nad budžetskim deficitom i zaduženošću članica evrozona, Evropska unija je u aprilu 2014. zapadnobalkanskim državama ispostavila paket novih zahteva u okviru strategije pristupanja. Uveden je sličan ali manje formalan nadzor nad budžetima i dugom, a vlade zemalja su otada obavezne da Uniji dostavljaju godišnje programe ekonomskih reformi, kao i dvogodišnje programe za povećanje konkurencije i rasta, na osnovu kojih ministri finansija EU daju preporuke za rešavanje problema.¹⁶ Iako su mere relativno nove, a njihov domet za sada ograničen,¹⁷ one su ipak važne, jer bi trebalo da spreče neodgovorno ponašanje vlada, kakvo je u prošlosti postojalo u Grčkoj, ali i da pomognu državama u regionu da izgrade što efikasnije privrede koje bi posle prijema u EU mogle da izdrže konkurenciju na tržištu Unije. Sadašnji raskorak između razvijenosti zapadnobalkanskih privreda i onih iz EU ne nudi nadu u brzu konvergenciju: region je u proseku na samo 30 odsto razvijenosti u odnosu na prosek EU, uz velike razlike između zemalja.

Specifični problemi

Osim zajedničkih, region opterećuju i sasvim *specifični problemi* kojima EU nije morala da se bavi u prethodnim talasima proširenja, ali koji su deo teškog nasleđa iz ranije i naročito novije istorije, tj. raspada Jugoslavije i oružanih sukoba u vezi s tim u toku 90-ih godina. Dva problema se izdvajaju po svojoj težini i značaju za evropske integracije: prvi je još uvek *nerешen status Kosova*, a drugi sporni zvanični *naziv Makedonije*. Oba spadaju u tzv. *identitetska pitanja*, koja su van okvira pravnih tekovina Unije, kao i tradicionalnog pristupa proširenju EU. Ni jedan ni drugi, međutim, ne mogu da se izostave iz bilo kakvog pokušaja stabilizacije i napretka na Balkanu, uključujući tu i evropsku integraciju država regiona.

Pitanje statusa Kosova je, po svemu sudeći, daleko teže i komplikovanije od pitanja zvaničnog naziva Makedonije, ali u načelu nema lakih identitetskih pitanja, jer ona uključuju i emocionalne komponente. Zato u stvari nije lako reći koliko je lako ili teško naći kompromis između vlada Srbije i Kosova (odnosno, još tačnije, između Srba i kosovskih Albanaca) povodom oprečnih mišljenja da li Kosovo može (kako tvrde Albanci) ili ne može (kako tvrde Srbi) da bude nezavisna država posle jednostrane secesije od Srbije u februaru 2008. kojem je krajem 90-ih prethodilo masovno kršenje ljudskih prava Albanaca od strane bezbednosnih snaga Srbije. Po strani od svih pravnih i sličnih razmatranja, pitanje istog tipa neizvesnosti odnosi se i na dilemu da li Republika Makedonija treba da zadrži ovaj naziv iz svog Ustava, kako tvrde Makedonci ili ne može, kako tvrde Grci.

Bez ulaženja u predistoriju oba sukoba i pokušaje njihovog razrešenja, namera nam je da pažnju skrenemo na činjenicu da za razliku od sukoba povodom naziva, onaj drugi ima veće šanse za uspeh, sudeći na osnovu dosadašnjih rezultata u pregovorima vlade Srbije i Kosova u kojima je Evropska unija 2011. godine preuzela ulogu posrednika. Šanse počivaju na još jednoj inovaciji koju je Unija unela u svoju strategiju priključenja zapadnobalkanskih država i to ovog puta povodom najteže rešivih – identitetskih pitanja. Novi pristup sastoji se u tome da se problem situira unutar pregovaračkog okvira, na taj način što se približavanje članstvu uslovljava napretkom u rešavanju problema. Ovo je svojevrsna dopuna i poboljšanje pristupa tzv. *izgradnje država članica (memberstate-building)*, tj. uspostavljanju i jačanju institucija aspiranata na članstvo, što EU već godinama sprovodi u regionu sa dosta problema.¹⁸ Srpska i kosovska strana su prihvatile da u zamenu za napredak u integracijama kroz pregovore pokušaju da

¹⁶ Christian Danielsson, "A New Approach to Economic Governance and Growth in the Western Balkans" u: *Europe Policy Blog*, <http://www.suedosteuropa.uni-graz.at/biepag/node/62>

¹⁷ Dušan Reljić, "EU Economic Instruments in the Enlargement Process: Evaluation of the New Approach", u: Valeska Esch and Juliane Kabus (eds), *EU Enlargement: Between Conditionality, Progress and Enlargement Fatigue*, The Aspen Institute Germany, 2014.

¹⁸ Vidi: Florian Bieber, "Building Impossible States? State Building Strategies and EU Membership in the Western Balkans", *Europe-Asia Studies*, 2011, 63:10, s. 1783-1802; Davide Denti, "The Europeanisation of Candidate Countries: The Case for a Shift to the Concept of EU Member State Building", *Contemporary Southeastern Europe*, 1(1), s. 9–32.

normalizuju međusobne odnose, što će pred ulazak u EU bar jedne od njih (po svoj prilici – Srbije) morati da se formalizuje obavezujućim bilateralnim sporazumom.¹⁹

Spor u vezi sa nazivom Makedonije je teži upravo zbog nedostatka ovakvog spoljnog okvira i strukture čvrsto povezane sa procesom integracije. Do toga nije moglo da dođe zato što je Grčka kao jedna strana u sporu – članica Evropske unije i na osnovu toga bila je u stanju da godinama blokira napredak Makedonije ka članstvu u Uniji (ali i NATO-u), iako je Evropska komisija od 2009. do 2014. godine preporučivala u svojim izveštajima početak pristupnih pregovora sa Makedonijom.

Posle početnih uspeha u pregovorima Beograda i Prištine, kada je uz veliki broj drugih praktičnih dogovora, u aprilu 2013. godine potpisan prvi sporazum o normalizaciji odnosa, došlo je do zastoja u ovom procesu koji EU vodi. Usvajanjem još jednog značajnog sporazuma u avgustu 2015. godine, o Zajednici srpskih opština na Kosovu, pregovori na nivou premijera su praktično prestali za razliku od tehničkih pregovora, najviše kao posledica pritisaka opozicije na Kosovu. Perspektive uspešnog nastavka i naročito završetka pregovora nisu sasvim izvesne zbog nepopularnosti odluka i jedne i druge vlade *kod kuće*. Ovaj proces pokazao je, međutim, kako svojevrsna *evropeizacija* jednog komplikovanog i osetljivog problema može da doprinese njegovom rešenju. U slučaju Srbije njeno 35. pregovaračko poglavlje – otvoreno na samom početku pristupnih pregovora - posvećeno je samo ovom pitanju i od napretka u njemu zavisi ukupan napredak Srbije u integracijama.

Naredni skup specifičnih problema koji mogu da značajno utiču na brzinu i efikasnost integracije u Evropsku uniju tiče se *regionalne i bilateralne saradnje*. Državna i nedržavna saradnja na Zapadnom Balkanu je neraskidivo povezana sa evropskom integracijom: ona je istovremeno i pretpostavka i instrument integracije. Postkomunističke srednjeevropske države nisu imale formalnu obavezu u svojim Evropskim ugovorima da saraduju sa susedima. Takva obaveza, kao uslov za napredak u EU integraciji, uneta je, međutim, u sporazume o stabilizaciji i pridruživanju zapadnobalkanskih država, da bi se prevazišle posledice međusobnih oružanih i etničkih sukoba u regionu u toku 90-ih.

Posle više godina uspona i padova, u ovoj oblasti zabeležen je određeni napredak na Zapadnom Balkanu u toku perioda koji posmatramo, koji je međutim, nekoliko puta dovođen u pitanje zaoštavanjem međusobnih odnosa i rasplamsavanjem starih i pokretanjem novih sukoba.²⁰ Srpsko-albanski pregovori o statusu Kosova su dobar primer ovog obrasca ponašanja u okviru kojeg se jedno vreme konstruktivno saraduje, da bi vrlo brzo i vrlo lako posle toga došlo do vraćanja nazad – u stagnaciju i ponovni sukob. Sličnu dinamiku toplo-hladno zabeležio je kompleksni odnos Srbije i Bosne i Hercegovine, odnosno Srba i Bošnjaka, u okviru kojeg treba pomenuti višekratne susrete najviših političara, kao i vlada ove dve zemlje, uključujući prisustvo premijera Srbije Aleksandra Vučića komemoraciji na mestu genocida nad Bošnjacima u Srebrenici, u julu 2015. godine. Više puta između ovih susreta, a najviše povodom unutrašnjepolitičkim razlozima motivisanih poteza, kao što su srpsko-rusko onemogućavanje rezolucije UN povodom dvadesetogodišnjice genocida u Srebrenici i nekih presuda Haškog tribunala (R. Karadžiću i V. Šešelju u 2016.) obnavljane su oštre polemike u javnosti i razmenjivane su stare uvrede.

Odnosi Srbije i Albanije pratili su istu matricu, od značajnog unapređenja, povodom više susreta i zajedničkih inicijativa albanskog i srpskog premijera, do radikalnog pogoršanja odnosa, što se, na primer desilo posle utakmice fudbalskih reprezentacija Srbije i Albanije u Beogradu, u oktobru 2014. Crna Gora i Bosna i Hercegovina su u avgustu 2015. konačno postigle dogovor o međusobnim granicama, što će morati da se ponovi u još mnogo slučajeva, jer o većini granica između bivših jugoslovenskih republika i dalje ne postoji sporazum. Pravna pitanja raspada Jugoslavije, koja se tiču ne samo država već mnogo više običnih građana, takođe ostaju i dalje otvorena. Na kraju ovog vrlo kratkog pregleda, treba pomenuti da su u toku 2015. godine odnosi Hrvatske i Srbije radikalno pogoršani, iz raznih razloga, od izbornog

¹⁹ http://www.emins.org/uploads/useruploads/Pregovori/pregovaracki_okvir.pdf

²⁰ Više o ovome u prilogu Dragana Đukanovića u ovoj publikaciji.

konteksta, do izbegličke krize u toku koje je početkom oktobra čak privremeno zatvorena srpsko-hrvatska granica, a dva suseda su tada na kratko uvele i međusobne trgovinske sankcije.²¹

Da bi podstakla posustalo proširenje na Balkan, ali i pružila dodatne mogućnosti za regionalnu saradnju, Evropska unija je 2014. godine pokrenula tzv. Berlinski proces. Na samitima EU i Zapadnog Balkana prvo u Berlinu u avgustu te godine, a onda u Beču godinu dana kasnije, EU je obećala pomoć, ali i zahtevala sadržajnu međusobnu saradnju partnera sa Balkana u vezi sa infrastrukturnim regionalnim projektima u saobraćaju i energetici. Iako bez značajnije finansijske pomoći, Berlinski proces je u međuvremenu postao okvir i motivacija za mnogo naglašeniju saradnju država regiona u prevazilaženju problema međusobne infrastrukturne nepovezanosti, kao osnove za zajednički ekonomski razvoj. Ni u ovom okviru međutim, još nisu prevaziđeni raniji problemi od kojih pati regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu.²² Iako trenutno postoji više od pedeset regionalnih inicijativa i organizacija za saradnju u velikom broju oblasti, ta saradnja i dalje mnogo više zavisi od spoljašnjih faktora, to jest od Unije, nego od zemalja regiona, pa joj nedostaje tzv. lokalno vlasništvo. Isto tako, veća ekonomska saradnja i integracija unutar regiona ograničena je činjenicom da je upravo EU najveći spoljnotrgovinski partner svake zemlje. Regionalna saradnja bi, takođe, možda bila razvijenija da je institucionalizovana, ili da Regionalni savet za saradnju ima nezavisniju koordinacionu ulogu u odnosu na vlade zemalja u regionu. Neophodan uslov za saradnju je i pomirenje među narodima i državama Zapadnog Balkanu, kojem vlasti u svim zemljama posvećuju nedovoljnu pažnju, naročito tako što izostavljaju afirmaciju samokritičkog pristupa događajima iz bliske prošlosti.

Na bečkom samitu Berlinskog procesa usvojena je i vrlo važna deklaracija o rešavanju bilateralnih sukoba kao uslovu za bolju regionalnu saradnju, čime je skrenuta pažnja na problem koji je dugo prisutan i isto tako dugo zapostavljan.²³ Sam Berlinski proces, međutim, pati od sličnih nedostataka čijem rešenju treba da doprinese. I u njemu je nedovoljno prisutno prvenstvo tzv. lokalnog vlasništva nad regionalnom saradnjom, sprovođenje odluka je nedovoljno transparentno, a u Procesu je, takođe, do sada učestvovalo samo šest od dvadeset osam zemalja članica Evropske unije. Naročito je zabrinjavajuće i kontraproduktivno dosadašnje odsustvo onih članica koje su susedi zapadnobalkanskih država. Naredni Pariski samit, u julu 2016. godine, biće uspešan, između ostalog, i ako obezbedi mnogo veću reprezentativnost članica Evropske unije. Susedi budućih članica Unije sa Balkana spadaju u ključne aktere procesa pristupanja, u kojem bi trebalo da aktivno i odgovorno učestvuju, pomažući svojim susedima, umesto što ih često onemogućavaju dodatnim bilateralnim uslovljavanjem, kao što Hrvatska trenutno sprečava Srbiju da otvori neka pregovaračka poglavlja u kojima će inače morati da se zadovolje visoki zahtevi cele Unije.

Spoljašnji kontekst integracije Zapadnog Balkana i transformativna moć Evropske unije

Poslednjoj grupi problema i izazova – onima koji ne dolaze iz unutrašnjeg zapadnobalkanskog konteksta, već iz spoljašnjeg - posvetićemo manje pažnje, jer oni iako veoma značajni, predstavljaju manji izazov od unutrašnjih, a takođe i zato što na njih sam region ne može mnogo da utiče. Ovu analizu ćemo takođe povezati i sa pitanjem o tome da li Evropska unija i dalje ima dovoljno veliku transformativnu moć koja može da bude podsticaj i usmeravač reformi u zemljama regiona.

Najveći problem spoljašnjeg konteksta za zemlje koje su u procesu integracije u EU jeste višestruka i duboka *kriza Evropske unije* koja već nekoliko godina nije u stanju da nađe rešenja ni za ekonomsku, ni za institucionalnu krizu, kao ni za one koje se tiču sopstvenog identiteta, demokratskog deficita i političkog

²¹ Više o ovome u prilogu Milana Simurđića u ovoj publikaciji.

²² Jovan Teokarević, „Ograničenja regionalne saradnje“, u Jelica Minić (ur), *Izazovi spoljne politike Srbije*, Fondacija Fridrih Ebert, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2015.

²³ <http://balkanfund.org/2015/08/joint-declaration-adopted-by-western-balkans-governments-representatives-in-vienna-countries-will-not-obstruct-neighbours-progress-in-eu-integrations/>

vođstva. U takvim uslovima - u kojima se otvoreno govori o mogućem raspadu Unije – države iz čekaonice za članstvo prirodno gube poverenje u vođstvo EU i njenu spremnost da nastavi da prima nove članice i u budućnosti. Nekadašnji *magnetizam* članstva nestaje na ovaj način, popularnost EU opcije se topi širom regiona Zapadnog Balkana, paralelno sa reformskim obavezama lokalnih vlada. U samoj Uniji, umesto ranijeg veličanja politike proširenja kao najuspešnijeg dela spoljne i ukupne politike EU i najefikasnijeg načina za konačno prevazilaženje podela u Evropi, zavladao je *zamor od proširenja* i narastao je otvoreni otpor prema njoj, a ta politika je izgubila i strateški značaj koji je imala ranije u ukupnoj politici EU. U regionu se *zamor od reformi* nadovezao na *zamor od proširenja*, a međusobno dejstvo ta dva usko povezana faktora dovela su do usporavanja EU integracija.²⁴ Došlo je i do *nacionalizacije* politika Evropske unije, u okviru koje se aspirantima u regionu isporučuju uslovi za dalju integraciju iz samih zemalja članica, često u neskladu sa politikom EU.

Izbeglička kriza, koja je dobila maha tokom 2015. godine je bila dodatni test na kojem je Unija pala zbog nejedinstva, međusobnih neslaganja članica i izostanka solidarnosti i zajedničke akcije. Zemlje regiona na tzv. balkanskoj ruti kretanja izbeglica (Grčka, Makedonija, Srbija, Hrvatska, Slovenija) podnele su veliki teret migracije od oko 600 hiljada ljudi u ovoj godini, iako su bile samo tranzitne destinacije ka željenim ciljevima u Severnoj Evropi. One su, za razliku od velikog broja članica EU, pokazale i spremnost da pomognu migrantima, ali i s vremenom sve bolju organizovanost, čemu su značajno doprinele organizacije građanskog društva. Koordinacija pomoći i transporta unutar regiona bila je problem u toku dobrog dela krize, naročito u toku jeseni 2015. godine, sve dok *balkanska ruta* nije zatvorena početkom marta 2016. godine. U kontekstu evropskih integracija izbeglička kriza je jasno pokazala da u rešavanju zajedničkih i velikih sveevropskih problema, nema i ne sme biti razlika između država sa članskom kartom EU i onih bez nje. Nije izvesno da će takva poruka migrantske krize uticati na poboljšanje šansi za brže približavanje zapadnobalkanskih kandidata i potencijalnih kandidata članstvu u EU. Neke od zemalja regiona, a najviše Srbija, zasluženo su pohvaljene, stekavši dodatne poene u institucijama EU zbog svog dobrog ponašanja tokom krize, koje će s pravom pokušati da iskoriste u daljem toku integracionog procesa.

U vezi sa krizom u Ukrajini, koja traje od kraja 2013. godine i na koju su se nadovezali aneksija Krima od strane Rusije i njeno učešće u građanskom ratu na istoku Ukrajine, *radikalno su pogoršani odnosi Zapada i Rusije*, obnovljena je politika velikih sila u Evropi, a šire područje Balkana našlo se *na liniji vatre*, odnosno ponovo je postalo mesto opasnog nadmetanja velikih sila. NATO je u decembru 2015. uputio poziv za članstvo Crnoj Gori, što istovremeno može dodatno da ubrza njenu integraciju u Evropsku uniju (kao što je bio slučaj sa svim postkomunističkim državama koje su postale članice EU 2004. i 2007. godine), ali i da podstakne opasne unutrašnje podele u samoj Crnoj Gori, gde se jedan deo opozicije i većina srpske nacionalne manjine oštro protive takvom kursu.

U ovakvom kontekstu pogoršanih uslova za dalje proširenje EU i smanjene popularnosti EU opcije, *takmaci Unije na Balkanu* pokušavaju da popune novostvoreni vakuum i da nametnu svoje interese, sa neposrednim lošim uticajem na dalje evropske integracije u regionu. Dok je Turska poslednjih godina izgubila ranije zavidni uticaj u regionu, i to ne samo među bošnjačkim stanovništvom, Rusija vrlo ambiciozno nastupa kroz informativnu propagandu, netransparentno pomaganje antievropskih snaga, a i kao dominantni snabdevač regiona prirodnim gasom.²⁵ Srbija i Republika Srpska su glavni punktovi rastućeg ruskog uticaja, jer je Rusija za većinu njihovih građana najpoželjniji oslonac i partner, više nego što je to Evropska unija. Po nekim mišljenjima, rastući ruski uticaj usmeren je prvenstveno na zaustavljanje daljeg širenja NATO-a na Balkanu, ali takođe i na zaustavljanje daljeg proširenja Evropske unije. Alternativno tumačenje naglašava da Rusija niti može niti hoće da zaustavi proširenje Evropske

²⁴ Jovan Teokarevic, "Erweiterungsmuedigkeit in der EU und Reformmuedigkeit in den Laendern des Westlichen Balkan", *Der Donauraum*, Jahrgang 53, No. 1, 2013.

²⁵ Vidi: Francisco de Borja Lasheras, with Vessela Cherneva and Fredrik Wesslau, *Return to Instability: How Migration and Great Power Politics Threaten the Western Balkans*, European Council on Foreign Relations, March 2016.

unije na Balkan, ali ima ambicije da što više učvrsti svoj uticaj u zemljama regiona, u toku njihovog pristupanja Uniji, ali i kasnije, kad postanu članice EU, da bi kroz njih dugoročno mogla da utiče i na samu Uniju.²⁶

Prikaz problema i izazova sa kojima se suočavaju zapadnobalkanske zemlje na svom putu ka članstvu u Evropskoj uniji završićemo pominjanjem u poslednje vreme ponovo naraslih zahteva da se *Evropska unija što aktivnije angažuje u rešavanju teških unutrašnjepolitičkih kriza* u pojedinim državama regiona. Bosna i Hercegovina od ranije, a Makedonija od početka 2015. godine su najbolji primeri za to. EU se u BiH u toku 2014. i 2015. neposredno i aktivno angažovala kako bi sprečila dalju dugotrajnu blokadu reformi i evropskih integracija ove zemlje. Unija je pomogla domaćim političkim akterima da zajednički formulišu minimalni program prioriteta u reformama oko kojeg bi mogli da se ujedine i da ga sprovedu.²⁷ Pomoć EU je nastavljena i u narednom koraku – pravljenju koordinacionog mehanizma za evropske integracije, koji je trebalo da prevaziđe političku i administrativnu razjedinjenost na nivou BiH, u cilju efikasnijeg i skladnijeg rada svih organa vlasti, ali preostaje da se uradi dosta planiranih poslova kako bi BiH mogla da funkcioniše jedinstveno, bar u oblastima od značaja za evropske integracije.

Intervencija Evropske unije u politički život Makedonije došla je kao rezultat ozbiljne političke krize koja u ovoj zemlji traje od kraja 2014. godine i koja se ogleda i u potpunom prekidu svake komunikacije i saradnje vlasti i opozicije. Opozicija optužuje vlast za masovno prisluškivanje i za uvođenje nedemokratskih metoda vladanja, a vlast opoziciju za pokušaj vaninstitucionalnog pokušaja dolaska na vlast. EU je u toku 2015. postala posrednik između dve političke strane i pomogla je u formulisanju uslova za organizovanje prevremenih parlamentarnih izbora i za uključivanje predstavnika opozicije u privremenu vladu koja je trebalo da pripremi te izbore. Usled nekompletnog ispunjenja uslova za izbore, opozicija je uz pomoć EU i SAD uspeła da pomeri izbore prethodno planirane za april 2016. na početak juna, ali ostaje da si vidi da će oni moći i tada da se održe.

I u slučaju BiH i u slučaju Makedonije reč je o novom, višem nivou intervencije Unije u samu srž unutrašnjepolitičkog života ove dve zemlje. EU je ocenila da je njena posrednička intervencija neophodna zbog dugotrajnog i potencijalno opasnog izostanka konsenzusa među vodećim političkim snagama i etničkim zajednicama ovih zemalja o prioritetima budućeg funkcionisanja ovih država, kao i o daljim reformama u njima, uključujući njihove evropske integracije. Ove intervencije Unije pokazale su vrlo jasno da su transformativna moć Unije i njen uticaj bili skoro sasvim iscrpljeni u proteklih nekoliko godina u BiH i Makedoniji, te da su vladajuće političke elite uspele da zloupotrebe okvir evropskih integracija za svoje sopstvene ciljeve. Ostaje da se vidi da li će tekuće naglašenije angažovanje Unije u ovim dvema zemljama povećati uticaj EU i njenu posustalu transformacionu moć i tamo i u celom regionu.

Zaključci

U ovoj analizi smo prvo zaključili da je proces integracije zapadnobalkanskih kandidata i potencijalnih kandidata u Evropsku uniju usporen poslednjih godina, naročito s obzirom na ranija očekivanja, te da se stanje nije bitno promenilo ni nakon dobrodošlog formalnog napretka, zabeleženog u većem broju zemalja u toku posmatranog perioda između proleća 2015. i proleća 2016. godine.

Osnovni problem u integracijama i dalje je odsustvo vladavine prava, a s tim usko povezane demokratske performanse svih država regiona nastavile su da se pogoršavaju do nivoa koji je postojao pre jedne decenije. Naročito zabrinjava opasno ugrožavanje slobode izražavanja i medija poslednjih godina širom regiona.

Ekonomska kriza, višestruka kriza Evropske unije i obnova politike suparništva velikih sila na Zapadnom Balkanu su ozbiljni izazovi za integraciju, ali i za predvodničku ulogu Unije u regionu, kojoj se

²⁶ http://www.epc.eu/pub_details.php?pub_id=6018&cat_id=3

²⁷ http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/dsee/dv/0507_11/0507_11en.pdf

suprotstavljaju takmaci sa rastućim uticajem, među kojima je Rusija najvažnija i dugoročno najopasnija kao sve poželjnija alternativa proevropskom kursu koji je u regionu dugo bio dominantan.

Specifični problemi ovog postkonfliktnog regiona imaju veće šanse da budu rešeni ukoliko postanu deo šireg okvira pristupne strategije Evropske unije. Ukoliko ne želi da potpuno ugrozi nekada snažnu, a sada posustalu sopstvenu transformativnu moć i dominantni uticaj, Unija ne može da izbegne pojačanu ulogu u regionu, naročito u državama koje su najdalje od članstva.

April 2016. - medijska slika Zapadnog Balkana

Uvod

Medijska slika Zapadnog Balkana bitno utiče na predstave koje se o njemu stvaraju, kako u međunarodnoj javnosti i među onima koji donose odluke vezane za region, tako i u samom regionu.

Analiza koja sledi odnosi se na Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Kosovo, Makedoniju i Srbiju, kao i na region kao celinu. Ispituje se kako su mediji pratili događaje u regionu u jednom kratkom vremenskom razdoblju od 1. do 15. aprila 2016. godine. Analiza obuhvata isključivo pisane nacionalne, regionalne, evropske i zapadne medije, što daje dovoljno indikativan, ali ipak ne i potpuni uvid u sliku koja se stvara o regionu, imajući u vidu dominantnu ulogu elektronskih medija u obaveštavanju javnosti, kao i rastući značaj društvenih mreža preko kojih se prenose informacije.

Obuhvaćeni su značajni događaji na regionalnoj i nacionalnim scenama zemalja Zapadnog Balkana, reakcije koje oni izazivaju u tim zemljama i regionu i efekti koje oni imaju na bilateralne i multilateralne odnose u regionu i procese njegove dalje evropske i evroatlanske integracije.

Analiza otkriva paralelno delovanje procesa koji često idu u suprotnom smeru, ukrštaju se ili imaju usaglašeno dejstvo, ili se odvijaju na različitim nivoima političke, ekonomske i socijalne stvarnosti u regionu. Nedavna prošlost je najveće opterećenje društava koja su u svakom pogledu doživela razaranja tokom devedesetih godina XX veka, i to ne samo usled ratnih dejstava. Duhovi prošlosti izranjaju svakim povodom, suštinsko pomirenje i lustracija se još nisu desili.

Uz to, region je dodatno postao izložen nestabilnosti koju nije sam generisao – on uvozi probleme iz svog okruženja, prvenstveno iz EU kojom je okružen. Na delu su izvoz ekonomske krize i nesuglasica iz EU, usporavanje (čak zamrzavanje) procesa daljeg proširenja, izbeglička kriza, terorističke pretnje i jačanje ekstremne desnice u EU.

Region se brani reformama, pregovorima sa EU i NATO, regionalnom saradnjom, nastojanjima da se unaprede bilateralni odnosi među susedima, iako pravog, vidljivog rešavanja otvorenih pitanja u bilateralnim odnosima nema. Neke od zemalja nastoje da prošire krug partnerstava, pa je uticaj Rusije sve vidljiviji u regionu, ali ubrzano raste i prisustvo Kine, Turske i Arapskih Emirata, kako na ravni trgovine i investicija, tako i na ravni *meke moći* gde se preko medija, kulturne razmene, finansiranja organizacija civilnog društva i političkih stranaka bliske orijentacije povećava uticaj na društvene i političke tokove u regionu. EU i SAD već više godina nemaju inicijativu i inovativni pristup, pa zainteresovani akteri osvajaju prazan prostor. Analiza medijskog praćenja Zapadnog Balkana to jasno pokazuje.

Ministri u Draču – dobre vibracije

Početakom aprila bilo je još komentara o sastanku ministara spoljnih poslova zemalja Zapadnog Balkana,²⁹ koji je održan 30. i 31. marta u Draču. Ministri su usvojili zajedničku izjavu kojom se potvrđuje spremnost za dalju saradnju na Agendi povezivanja (*Connectivity Agenda*) i pitanjima od zajedničkog interesa. Komesar Han je naglasio da je na briselskom sastanku ministara transporta i energije šest zemalja Zapadnog Balkana i Komisije dogovoreno da se izradi master plan za oblast hidroenergije, uz već poznati fokus Berlinskog procesa na jačanje postojećih energetskih mreža u regionu.

²⁸ Predsednica foruma za međunarodne odnose Evropskog pokreta u Srbiji, bivši diplomata.

²⁹ Na sastanku su učestvovali i komesar Johannes Han, generalni sekretar Saveta za regionalnu saradnju Goran Svilanović, predsedavajući Višegradskom grupom, češki ministar spoljnih poslova Lubomir Zaoralek i visoki predstavnici ministarstava za evropske ili spoljne poslove Francuske i Italije.

Pariski samit zapadnobalkanske šestorke je, zapravo, bio glavna tema sastanka u Draču na kome je dogovoren usaglašen nastup oko pet ključnih pitanja:

- » Puna implementacija dogovorenih mera na Bečkom samitu, kako bi svi energetske i infrastrukturni projekti dobili odgovarajuću finansijku podršku u 2016.
- » Novi fokus na mlade, uključujući studentske programe i profesionalne treninge.
- » Rešavanje bilateralnih pitanja u regionu.
- » Saradnja između zemalja Zapadnog Balkana i EU u rešavanju izbegličke krize, ali takođe i u uspešnoj borbi protiv terorizma i nasilnog ekstremizma.
- » Aktivno učešće civilnog društva u olakšavanju kvalitetne primene regionalno usaglašenih dogovora.³⁰

Zanimljivo je da su se zemlje regiona zajednički zauzele za viznu liberalizaciju za sve građane na Zapadnom Balkanu, drugim rečima za uvođenje vizne liberalizacije za Kosovo.

Još jedna novina na ovom sastanku bilo je izražavanje snažne kolektivne podrške Višegradske grupe zemljama regiona u procesu evropskih integracija, prenošenjem sopstvenih iskustava, demonstracijom delotvornosti regionalnog nastupa i zagovaranjem interesa Zapadnog Balkana u EU, gde je podrška daljem proširenju izgubila *momentum* zbog brojnih kriza unutar same Unije.³¹

Ovom prilikom, šefovi diplomatija BiH i Makedonije potpisali su Sporazum o kolokaciji (zajedničkim) diplomatsko-konzularnih predstavništava.

U Tirani uskoro počinju sa radom Fond za Zapadni Balkan, po uzoru na Višegradski fond i Regionalna kancelarija za saradnju mladih, što je još na Berlinskom samitu bila zajednička inicijativa premijera Albanije i Srbije.

Haški tribunal – surova prvoaprilska šala?

Onda je osvanuo 1. april 2016. godine. Nedelju dana nakon izricanja presude na 40 godina zatvorske kazne Međunarodnog suda za ratne zločine na prostoru bivše Jugoslavije ratnom vođi bosanskih Srba, Radovanu Karadžiću, stigla je nova presuda. Ovog puta, vođi Radikalne stranke Vojislavu Šešelju, koji je svojim delovanjem devedesetih godina direktno učestvovao u građenju ratne ideologije u Srbiji i u podsticanju nasilja prema drugim narodima koji su u njoj živeli, kao i u BiH i Hrvatskoj. Presuda je bila oslobađajuća, pa se mnogima učinila kao surova prvoaprilska šala.

Objavljivanje dve presude kapitalnim optuženicima Haškog tribunala, u roku od samo nedelju dana, izazvalo je erupciju emocija – gneva na jednoj strani i radosti među onima koji sada više ne sumnjaju da će na parlamentarnim izborima u Srbiji, 24. aprila, predstavnici Radikalne stranke ući u Narodnu skupštinu, uključujući možda i doskorašnjeg optuženika. Pored zapaljive retorike na liniji Zagreb-Beograd i Sarajevo-Beograd, presude su, a posebno ova druga, izazvale ozbiljna preispitivanja uloge i kredibiliteta samog suda, pa čak i zabrinutost oko daljeg razvoja međunarodnog humanitarnog prava.³²

Karl Bilt, bivši ministar spoljnih poslova Švedske i mirovni posrednik u bivšoj Jugoslaviji, dao je sledeći komentar: „Čudno je iskustvo čitati paralelno presude Karadžiću i Šešelju. One daju vrlo različitu ocenu o prirodi rata u Bosni“.³³

³⁰ <https://europeanwesternbalkans.com/2016/03/30/meeting-of-ministers-of-foreign-affairs-of-the-western-balkans-held-in-durres/>

³¹ Authors: Ditimir Bushati, Minister of Foreign Affairs of Republic of Albania and Lubomír Zaorálek, Minister of Foreign Affairs of Czech Republic, "The Visegrad Group & the Western Balkans: Enhanced cooperation towards a common future", videti na sajtu: <https://europeanwesternbalkans.com/2016/04/12/the-visegrad-group-the-western-balkans-enhanced-cooperation-towards-a-common-future/>

³² <http://blogs.ft.com/the-world/2016/04/karadzic-and-seselj-decisions-risk-reputation-of-icty/>

³³ ibidem.

Od troje sudija koje su donele konačnu odluku, sudija Flavija Latanci je bila izričito protiv oslobađajuće presude i izdvojila je svoje mišljenje, a tužilac Serž Bramerc je najavio mogućnost žalbe na donetu presudu. Svojom drugom presudom Haški tribunal je dao razloge za novu lavinu međusobnih optužbi i tenzija u regionu i dao je svoj doprinos jačanju desnog ekstremizma, pre svega u Srbiji, što se već jasno uočava u kampanji za parlamentarne izbore koji treba da se održe 24. aprila ove (2016.) godine.

Tako su dva navedena događaja, na samom kraju marta i početku aprila na potpuno različit način osvetlila uvek uzgibanu scenu Zapadnog Balkana. Prvi, koji je bitan za budućnost regiona, bio je medijski korektno pokriven u zemljama učesnicama sastanka (u Albaniji, Makedoniji i Crnoj Gori vrlo iscrpno, u BiH korektno, u Srbiji vrlo ograničeno). U svetskim medijima vest gotovo da nije postojala – dobre vesti sa Balkana nisu interesantne.

Druga vest, o Haškim presudama i njenim posledicama na odnose u regionu vladala je danima medijskim prostorom mnogo širim od Zapadnog Balkana (BBC, AFP...). Loše vesti iz regiona su očekivane i uobičajene. Dobro se uklapaju u prethodne medijske udare iz prošle godine i prošlih meseci, vezane za jubileje Srebrenice i Oluje, za rehabilitaciju četničkog pokreta i ustaške Nezavisne države Hrvatske, za obeležavanje stradanja u Jasenovcu i njegovo odvojeno obeležavanje od zvaničnih predstavnika države Hrvatske i onih koji su bili žrtve kao druge etničke grupa, a i onih koji su u toj državi bili antifašisti. Taj mračni imidž regiona se dobro uklapa u uobičajene stereotipe i dodaje svoj deo tereta u odmeravanju evropske budućnosti regiona na dobro uzdrmanoj vagi evropskih politika.

Medijsko praćenje događaja po zemljama

Koji su događaji i medijske vesti dominirali u regionu u nedeljama koje su usledile?

Albanija

Evropska unija traži od Albanije da sprovede sveobuhvatne promene u pravosuđu ukoliko očekuje da započne pregovore o članstvu, prenosi *Voice of America*. I vlada i opozicija podržavaju reforme u sudstvu, ali opozicija traži da se prilikom implementacije novog zakona isključe oni koji imaju kriminalni dosije tokom bavljenja političkim aktivnostima.³⁴ *The Huffington Post* piše o ilegalnoj trgovini ženama u Albaniji.³⁵ *European Western Balkans* prenosi da će na plenarnoj sednici Evropskog parlamenta, 13. aprila, biti debata o rezolucijama o Albaniji i BiH, na kojoj će glavne teme biti vladavina prava, korupcija, diskriminacija, tempo strukturnih promena, polarizacija na političkoj sceni, koje opterećuju odnose ovih zemalja sa EU.³⁶

Balkan Insight od 15. 4. 2016.³⁷ piše o poseti albanskog premijera Edija Rame američkom predsedniku Obami povodom obeležavanja 25 godina saradnje dve zemlje nakon obnavljanja diplomatskih odnosa. U susretu sa predsednikom Obamom i potpredsednikom Bajdenom bilo je reči o ulozi Albanije i njenim odnosima na Balkanu i pitanjima bezbednosti. Albanija se smatra pouzdanim saveznikom SAD i njene politike na Balkanu.

Predsednik i potpredsednik su izrazili uvažavanje za ključnu ulogu koju Albanija igra u unapređivanju bezbednosti u regionu i ponovo su potvrdili koliki značaj ima za bezbednost na Balkanu držanje otvorenih vrata za evroatlanske integracije. „Albanija danas ima uticajnu poziciju na Balkanu i jedan je od najznačajnijih aktera u regionu. Mi cenimo takvu ulogu i u potpunosti vas podržavamo” – izjavio je Obama, prema albanskim izvorima. Rama je odgovorio da smatra da je Balkan uspešno područje američke spoljne politike i naglasio da njegova zemlja namerava da okrene novu stranicu u istoriji regionalne saradnje.

³⁴ <http://www.voanews.com/content/eu-demands-albania-thoroughly-reform-judiciary/3263298.html>

³⁵ http://www.huffingtonpost.com/un-women/fighting-human-traffickin_b_9609984.html

³⁶ <http://europeanwesternbalkans.com/2016/04/12/ep-plenary-to-discuss-resolutions-on-albania-and-bosnia-and-herzegovina/>

³⁷ <http://www.balkaninsight.com/en/article/albanian-primer-meets-obama-to-talk-balkans-and-security-04-15-2016#sthash.FW6lYa8i.dpuf>

Druga tema razgovora bio je doprinos Albanije, kao jedne od retkih država u Evropi sa većinskim muslimanskim stanovništvom, borbi protiv Islamske države (ISIL). Kao članica NATO od 2009. godine, Albanija ima status strateškog partnerstva sa SAD. Rama je obavestio predsednika Obamu o osnivanju Regionalnog centra za borbu protiv nasilnog ekstremizma i o regionalnim i međunarodnim partnerima koji će podržavati njegov rad. Obama i Bajden su odali priznanje Albaniji zbog religijske tolerancije i istovremeno doprinosa međunarodnoj koaliciji u borbi protiv ISIL-a. Inače, Albanija pruža utočište za oko 1.000 članova iranske opozicione grupe *Mujahedeen-e-Khalq* i prihvatila je da primi još 2.000 njenih članova.³⁸

Najzad, treća tema je bila reforma pravosuđa u Albaniji, koja je bila glavna tema tokom februarske posete državnog sekretara Džona Kerija Tirani.³⁹ Albanija će dobiti tehničku pomoć FBI u unapređivanju pravosudnog sistema. To podrazumeva stvaranje antikorupcijskog suda i tužilaštva, kao i nacionalni istražni organ po modelu FBI. Albanija dobija 20 miliona dolara kao pomoć za sprovođenje ovih reformi i još pet miliona koji su već alocirani za ovu godinu.

BiH

Aprilske vesti o BiH počinju informacijom da je delegacija iz Republike Srpske u poseti Rusiji gde traži nove investitore i privredne partnere. Rusija je četvrti po značaju investitor u Republici Srpskoj i to prvenstveno u sektoru energetike, gde planira nove investicije. Vrednost spoljne trgovine sa Rusijom je u 2015. bila 360 miliona EUR. U 2014. i 2015. obim međusobne trgovine porastao je za 40 procenata. Republika Srpska iz Rusije uvozi uglavnom naftu i prirodni gas, a izvozi poljoprivredne proizvode kao što su jabuke, kruške, dunje. U 2015. godini izvoz Republike Srpske porastao je za 128 procenata.⁴⁰

Predsednik Veća ministara BiH Denis Zvizdić posetio je Tursku 7. aprila i imao susrete sa najvišim zvaničnicima – predsednikom Redžepom Taipom Erdoganom, premijerom Davutogluom i predsednikom Skupštine, Ismailom Karamanom. Pored političkih, glavne teme su bile kako povećati obim trgovine koji je sada oko 500 miliona EUR i vojna saradnja. Glavna izvozna ponuda su meso i mlečni proizvodi. Poslednjih godina uspostavljene su tešnje veze dve zemlje. Turska finansijski pomaže povratak bosanskih izbeglica koje su devedesetih izbegle u Tursku (zajam od 100 miliona EUR preko Zirat banke u 2012). Prošle godine Turska je dala zajam za kreditiranje malih i srednjih preduzeća od 50 miliona EUR. Turska agencija za saradnju i koordinaciju (TIKA), realizovala je od 1995. godine preko 700 projekata u BiH uključujući obnovu porušene džamije Ferhadija iz 16. veka, u Banja Luci, koju su porušile srpske oružane snage.⁴¹

Tokom posete, u kojoj je učestvovala i ministarka odbrane BiH Marina Pendeš, potpisan je Sporazum o saradnji u oblasti vojne obuke između Vlade Turske i Veća ministara BiH, javlja Agencija Anadolija (AA).⁴²

Treća privredna vest je da su EU i Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) odobrile program za finansiranje malih i srednjih preduzeća (20 miliona EUR) i prenos znanja (4 miliona EUR) koji će biti sproveden preko lokalnih partnerskih banaka. Tim putem se podržavaju ulaganja i prilagođavanja poslovnog sektora u kontekstu tekućih reformi regulative u skladu sa *acquis communautaire*.⁴³

Sledeći blok vesti se odnosi na zabrinjavajuće količine vatrenog oružja u BiH (bar 750.000 komada u ilegalnom posedu), koje ukazuju na to da je oko 20 procenata građana naoružano. To, prema sarajevskom Centru za bezbednosne studije, predstavlja sigurnosni rizik jer je neadekvatno pohranjeno, rizik je za decu, snabdeva crno tržište i organizovani kriminal.⁴⁴

³⁸ <http://www.voanews.com/content/united-states-european-union-back-albania-center-fight-radicalism/3286217.html>

³⁹ <http://www.balkaninsight.com/en/article/albanian-primer-meets-obama-to-talk-balkans-and-security-04-15-2016#sthash.fW6lYa8i.dpuf>

⁴⁰ <http://www.balkaninsight.com/en/article/russia-republika-srpska-look-for-stronger-economic-ties-03-31-2016>

⁴¹ <http://www.worldbulletin.net/world/171315/bosnia-pm-to-push-trade-ties-on-turkey-visit>

⁴² <http://aa.com.tr/ba/turska/ankara-potpisan-sporazum-o-saradnji-u-oblasti-vojne-obuke-izme%C4%91u-turske-i-bih/551015>

⁴³ <http://www.finchannel.com/index.php/business/56563-ebd-and-eu-launch-sme-programme-in-bosnia-and-hercegovina>

⁴⁴ <http://www.balkaninsight.com/en/article/huge-quantity-of-firearms-poses-threats-to-bosnian-security-04-05-2016>

Kada se prethodna vest poveže sa narednom, faktor rizika se uvećava. Naime, prema *Breitbart News Network*, radikalni islamisti nalaze novi dom u Bosni i u balkanskim državama. Prema ovim navodima, procentualno u odnosu na broj stanovnika, najveći broj boraca koji su se pridružili ISIL-u ili Al-Kaidi u Siriji, a koji dolaze iz Evrope, su iz Belgije i BiH. Procenjuje se da se na više od deset lokacija u BiH vrši obuka Salafista i da se u nekim zabačenim selima čak vijuju i crne zastave ISIL-a. To se odnosi na sve zemlje Zapadnog Balkana iz kojih je u Siriju i Irak otišlo da se bori oko 877 boraca, a procenjuje se da ih se oko 300 vratilo u zemlje porekla.

Dalje se navodi da je tokom rata u Bosni na stotine arapskih dobrovoljaca došlo da se pridruži bataljonu mudžahedina i da se sada tok okrenuo ka Siriji i ISIL-u. Citira se dobrovoljac iz Saudijske Arabije koji se borio u Bosni 1994: „U toku je rat između Zapada i islama. Bosna je dala modernom pokretu džihadista taj narativ. Ona je kolevka.”⁴⁵

Nakon što je objavljeno da je oko 300 boraca iz Bosne otišlo i Siriju i Irak, EU je pod pritiskom da odbaci zahtev BiH za odobravanjem statusa kandidata. Takođe se javlja da ISIL kupuje nekretnine u BiH kako se postepeno vojno potiskuje iz Sirije. Ministarka oružanih snaga Velike Britanije, Peni Mordaunt je izjavila da je EUROPOL procenio da se oko 5.000 boraca koji su prošli obuku u ISIL-u, vratilo u Evropu preko Srbije. Ona zato smatra da nema operativne koristi od ostajanja u EU ili uzimanja učešća u bilo kakvim odbrambenim ili bezbednosnim strukturama koje EU planira da osniva, kao što je npr. Panevropska obaveštajna agencija.⁴⁶

Sledeća vest je o postupku koji je protiv predsednika Republike Srpske pokrenula Državna agencija za istragu i zaštitu (SIPA) zbog sumnji u umešanost u bankrot Pavlović banke. To je još jedna od istraga pokrenutih protiv predsednika Dodika (svojevremeno oko poslova vezanih za izgradnju nove zgrade Vlade i auto-puta Banja Luka – Gradiška). Analitičari ukazuju da će najnovija istraga imati uticaja na lokalne izbore u oktobru⁴⁷.

Ipak, Evropski parlament je na svom plenarnom zasedanju 14. 4. 2016. pozdravio aplikaciju BiH za dobijanje kandidature (podnetu 15. 2. 2016.), uz napomenu da se moraju intenzivirati reforme. U komentarima se ističe da je zahtev podnet u istoj nedelji kada je Evropski savet diskutovao o pitanju britanskog referenduma, što pokazuje da je evropski model i dalje atraktivan. Evropski parlament podržava u usvojenoj Rezoluciji o BiH njeno približavanje Evropi i traži od Saveta da se što pre izjasni oko aplikacije za članstvo. Od vlasti BiH se traži da na putu ka EU ubrza ustavne, pravne i političke reforme⁴⁸. BiH sa mnogih strana dobija podršku u svojim aspiracijama za status kandidata, od komesara Hana, do grčke i hrvatske vlade i drugih zemalja iz susedstva.

Crna Gora

O Crnoj Gori je ovog aprila bilo najmanje vesti. Konstatuje se da dogovor o izborima najavljuje mogućnost okončanja političke krize. Delegacija Jedinствene Rusije na visokom nivou, stranke predsednika Putina, dolazi u posetu Crnoj Gori kako bi unapredila međusobne odnose u vreme njenih priprema da pristupi NATO savezu. Tokom posete su predviđeni razgovori sa proruskim strankama, verskim liderima, nevladinim organizacijama, poslovnim krugovima, medijima i ruskom dijasporom u Crnoj Gori.⁴⁹ U isto vreme, na hiljade Crnogoraca učestvuje u *online* referendumu o vojnom statusu

⁴⁵ <http://www.breitbart.com/national-security/2016/04/06/6-apr-16-world-view-radical-islamists-finding-new-home-bosnia-balkan-states/>

⁴⁶ <http://news.vice.com/article/black-flag-the-balkans-the-islamic-state-bosnia-herzegovina>
<http://www.express.co.uk/news/world/659929/EU-pressure-reject-Bosnia-application-link-ISIS-jihadi-Macedonia-tear-gas-migrant-crisis>
<http://www.thesun.co.uk/sol/homepage/news/politics/7063208/Islamic-State-breeding-ground-Bosnia-should-not-be-let-in-to-EU.html>

⁴⁷ <http://www.balkaninsight.com/en/article/investigation-against-dodik-might-influence-local-elections-04-12-2016>

⁴⁸ <http://europeanwesternbalkans.com/2016/04/14/further-reform-efforts-needed-in-albania-and-bosnia-herzegovina-say-meps/>

⁴⁹ <http://www.balkaninsight.com/en/article/putin-s-party-offers-closer-ties-to-montenegro-04-08-2016>

zemlje, koji je organizovala jedna proruska nevladina organizacija. Time se vrši pritisak na Vladu da se održi referendum o pristupanju NATO.⁵⁰

Zabrinjavajuće su ocene o ekonomskim kretanjima u Crnoj Gori. Prema ocenama četiri istaknute evropske banke (*Citigroup, Deutsche Bank, Erste Group and Societe Generale*) koje upozoravaju da se privreda suočava sa značajnim strukturnim, ekonomskim i finansijskim rizicima. Banke ističu korupciju, pranje novca, organizovani kriminal i teškoće u otplati spoljnog duga kao glavne rizike. Privreda ostaje ranjiva na spoljne udare i svako pogoršanje u turističkoj industriji, kao glavnoj privrednoj grani, bi moglo da izazove ozbiljne neravnoteže.⁵¹

Drugi izvori ukazuju na to da se zdravstveni sistem u Crnoj Gori nalazi u nikada težoj finansijskoj krizi, jer država nema sredstava za kupovinu osnovne opreme i tekućeg potrošnog materijala kako bi obezbedila normalno funkcionisanje zdravstvenih ustanova.⁵²

Kosovo

Vest dana sa Kosova je da je 7. aprila Hašim Tači položio zakletvu kao novi predsednik države sledećih pet godina, na posebnom zasedanju parlamenta koje je opozicija bojkotovala. Tokom ceremonije davanja zakletve, opozicione partije su bacale kamenje na zgradu skupštine odbijajući da prihvate mišljenje Ustavnog suda Kosova koji je odbacio njihove zahteve da se izbor predsednika od 26. februara poništi zbog neregularnosti. Pre izbora za predsednika, Tači je bio potpredsednik i ministar spoljnih poslova u Kabinetu premijera Mustafe. U periodu 2008-2014. bio je premijer Kosova.⁵³

BBC podseća da je Tači jedna od ključnih istorijskih figura na Kosovu i da je devedesetih godina bio lider Kosovske oslobodilačke vojske (OVK) u gerilskom ratu 1998-99. sa vojskom tada Savezne Republike Jugoslavije. Podseća, takođe, da je Tači lider najveće političke partije – Demokratske partije Kosova. Politički je preživeo optužbe za reketiranje, ratne zločine i trgovinu organima tokom rata na Kosovu. Podseća se da on predstavlja ključnu figuru u pregovorima i glavnog garanta postignutih dogovora o normalizaciji odnosa sa Srbijom na kosovskoj političkoj sceni.⁵⁴

Opozicija je ometala rad parlamenta od septembra 2015. protestujući zbog postignutog sporazuma sa Srbijom koji daje veća ovlašćenja manjinskoj zajednici Srba na Kosovu, kao i protiv sporazuma o demarkaciji granice sa Crnom Gorom, koji je potpisan u avgustu 2015. godine u Beču.⁵⁵

Sledeća tema je velika energetska dilema na Kosovu – šta sa ogromnim rezervama lignita, kada evropska energetska politika gasi termoelektrane po Evropi i u zemljama kandidatima za članstvo, preko preuzetih obaveza zemalja Zapadnog Balkana u Energetskoj zajednici.⁵⁶

Dana 13. aprila, ministar za evropske integracije Kosova, Bekim Čolaku, posetio je Strazbur gde se sreo sa komesarom Hanom i članovima Evropskog parlamenta. Glavne teme su bile implementacija Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, nakon što je on stupio na snagu i vizna liberalizacija za građane Kosova.⁵⁷

⁵⁰ <http://www.balkaninsight.com/en/article/montenegrins-vote-online-to-keep-military-neutrality-04-12-2016>

⁵¹ <http://www.balkaninsight.com/en/article/corruption-poses-risk-for-montenegro-s-economy-report-04-07-2016>

⁵² <http://www.balkaninsight.com/en/article/financial-crisis-threatens-health-care-in-montenegro-04-11-2016>

⁵³ <http://www.balkaninsight.com/en/article/hashim-thaci-swears-in-as-kosovo-president-04-07-2016>

⁵⁴ <http://www.bbc.com/news/world-europe-35984823>

⁵⁵ <http://abcnews.go.com/International/wireStory/kosovos-constitutional-court-president-vote-38133894>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/experts-give-green-light-on-kosovo-border-deal-03-30-2016>

⁵⁶ <http://foreignpolicy.com/2016/04/05/tiny-kosovo-faces-a-big-energy-dilemma-kosovo-c-lignite-world-bank-coal/>

⁵⁷ <http://europeanwesternbalkans.com/2016/04/13/kosovo-minister-collaku-meets-comissioner-hahn-in-strasbourg-implementation-of-the-saa-crucial/>

Makedonija

Makedonija je u prve dve nedelje aprila pod medijskim reflektorima. Kriza vezana za bojkot parlamenta od opozicione SDSM, zbog sumnji u izbornu krađu 2014. godine i aferu prisluškivanja koja te sumnje podržava, i pored naizgled uspešnog međunarodnog posredovanja i dalje se zaoštava. Prvo se pojavila vest o povlačenju koalicione albanske stranke DUI iz makedonske Vlade nekoliko dana uoči raspuštanja Parlamenta. Potom vest o revidiranju poteza uz interpretaciju da je to bilo zbog zamene kompromitovanih ministara u aferi prisluškivanja. Potom, poricanje lidera DUI da su bili pod inostranim pritiskom. Zatim, usledilo je raspuštanje parlamenta i tumačenja da su ovi potezi u funkciji osiguravanja datuma za junske izbore u dogovoru sa koalicionim partnerom VMRO-DPMNE, ali i druga tumačenja - da se pokušava otvoriti prostor za neke nove koalicije. To je sve predstavljalo deo ukupnog konteksta za najnoviji potez predsednika Ivanova – aboliranje svih osumnjičenih u *aferi prisluškivanja*, koja je izazvala provalu nezadovoljstva i ulične proteste opozicione stranke⁵⁸ i najavu da će oni bojkotovati izbore.⁵⁹ Predsednik Ivanov je obrazložio svoju odluku željom da se postigne pomirenje među vladajućom VMRO-DPMNE i opozicionom SDSM i stvori povoljna klima za junske izbore.⁶⁰

Ali efekat je bio upravo suprotan na domaćoj sceni, a na međunarodnoj je ova odluka izazvala oštre reakcije sa kvalifikacijama da se njome krši vladavina prava. Izjava tročlane posredničke grupe Evropskog parlamenta o makedonskoj političkoj krizi, data 13. 4. 2016.⁶¹ izjava EU komesara za proširenje Johanesa Hana i izjava američke ambasade u Skoplju su u tom pogledu nedvosmislene.

U isto vreme, Skoplje su posetili predsednica Hrvatske, Kolinda Grabar Kitarović i predsednik Slovenije Borut Pahor⁶² gde su razgovarali sa predstavnicima vlasti i opozicije o rešavanju aktuelne krize i podršci Makedoniji na evropskom putu. Oni su posetili i izbeglički tranzitni kamp u Đevdeliji na grčko-makedonskoj granici i izjavili da EU mora jasno definisati svoju politiku prema migrantima.

U novinskim napisima se konstatuje da je Makedonija na glavnoj liniji odbrane od neregularnog priliva izbeglica u EU. Tenzije između Makedonije i Grčke oko izbeglica koje su *zaglavljene* u pograničnom delu sa grčke strane se zaoštavaju. U njihovom sprečavanju da pređu granicu sve češće se primenjuju nasilne mere uz uzajamne optužbe dve zemlje.⁶³ Pri svemu tome, u makedonskom Ministarstvu unutrašnjih poslova je došlo do rascepa i do blokiranja odluka ministra koji je iz opozicije.⁶⁴ Analitičari ukupnu situaciju kvalifikuju kao *scenario košmara* u kome dve među najslabijim evropskim državama treba da igraju ulogu potpornog stuba u upravljanju izbegličkom krizom, što predstavlja neodgovornu i neodrživu politiku EU.⁶⁵

⁵⁸ <http://abcnews.go.com/International/wireStory/macedonia-parliament-dissolved-ahead-early-election-38190274>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/dui-quits-macedonia-govt-silent-on-motifs-04-01-2016>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-party-shelves-from-leaving-government-04-04-2016>

⁵⁹ <http://www.channelnewsasia.com/news/world/macedonia-opposition-says/2674154.html>

⁶⁰ <http://euobserver.com/enlargement/133032>

⁶¹ <http://europeanwesternbalkans.com/2016/04/13/recent-developments-in-skopje-undermine-the-rule-of-law-say-meps/>

⁶² <http://www.total-croatia-news.com/politics/11382-croatian-president-visits-refugees-in-macedonia>

⁶³ <http://www.npr.org/sections/thetwo-way/2016/04/11/473808217/at-macedonian-border-migrant-police-tensions-erupt-into-violence>

<http://www.wsj.com/articles/greece-condemns-macedonian-use-of-force-to-stop-migrants-crossing-border-1460387320>

⁶⁴ <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonian-police-rift-hampers-security--04-12-2016>

⁶⁵ <http://www.dw.com/en/macedonia-and-greece-play-the-blame-game/a-19180516>

<http://www.hurriyetdailynews.com/war-games-in-greece-near-macedonia-turkey-amid-migration-row-.aspx?PageID=238&NID=97818&NewsCatID=351>

Srbija

Srbija je privukla veliku medijsku pažnju predstojećim izborima 24. aprila, haškim presudama i njihovim političkim posledicama u zemlji i u regionu, hrvatskim blokiranjem otvaranja novih pregovaračkih poglavlja⁶⁶ u junu 2016. i rastućim uticajem Rusije na javnoj sceni. Sve su ovo bile teme oko kojih su se ocene komentatora u velikoj meri poklapale. Predviđaju se pobeda vladajuće Srpske napredne stranke i dalje jačanje pozicije premijera Vučića; podsticajno dejstvo oslobađajuće presude za Šešelja na ulazak njegove Radikalne stranke u parlament i na opšte jačanje desnice u Srbiji; pritisci unutar EU na Hrvatsku da ne usporava Srbiju u pregovaračkom procesu; dalje jačanje ruskog uticaja, uz sve veće korišćenje *meke moći* (putem medija, finansiranja *svojih* nevladinih organizacija, stranaka, verskih, kulturnih, obrazovnih i akademskih programa i institucija), uz dalje intenziviranje ekonomskih veza i političkih susreta.

Centralna ličnost većine napisa bio je premijer Vučić, sa komentarima koji su se bavili njegovom nacionalističkom prošlošću,⁶⁷ ali mnogo više njegovom ulogom političara koji bi mogao da modernizuje Srbiju,⁶⁸ pa sve do komentara da on sebi gradi poziciju autoritarnog vođe po modelu ruskog predsednika Putina koja će ugroziti proces demokratizacije u Srbiji. Vladi se odaje priznanje za pokrenute reforme i podsticaje da se izađe iz krize, koji su dali skromne rezultate u niskim, ali ipak pozitivnim stopama rasta. U Stratforovoj analizi od 11. aprila ocenjuje se da nova vlada neće menjati svoju proevropsku politiku, ali ni ugroziti dobre odnose sa Rusijom. Očekuje se da će se nastaviti sa sprovođenjem reformi i privlačenjem stranih investitora, na kratak rok. Ali, upozorava se da se na duži rok reforme mogu usporiti, zbog udaljenosti članstva u EU, i da to može povećati rizike od etničkih sukoba u Srbiji i regionu.⁶⁹

Svaka komemoracija u regionu, vezana za ratove devedesetih, ili prethodne ratove, rehabilitacije ratnih ideologija i ratnih zločinaca i kolaboracionista (četnički i ustaški pokret i njihovi lideri, Nedićeva Vlada i dr.), pokreću duboke potrese i strahovanja širom regiona – aprilski ciklus počinje haškim presudama, a završava bojkotom srpskih, jevrejskih i romskih žrtava i hrvatskih antifašista komemoracije u Jasenovcu, koju organizuju hrvatske vlasti.⁷⁰

Paralelni svet – multilateralne mreže regiona

A onda slede vesti koje se gotovo isključivo pojavljuju u regionalnim medijima, a i u njima nedovoljno, i u poređenju sa svim prethodnim informacijama zvuče kao da dolaze sa neke druge planete. To su vesti o tihom, strpljivom i gotovo nečujnom interesnom povezivanju u regionu koje stvara protivtežu, neku vrstu *sigurnosne mreže* – o procesima saradnje i reintegracije Zapadnog Balkana.

Klimatske promene

U Podgorici je 4. aprila održan Prvi ministarski panel na visokom nivou o tome kako odgovoriti na klimatske izazove i izazove u oblasti životne sredine u jugoistočnoj Evropi.⁷¹ To je bila prilika da se istakne da je potrebno region bolje povezati u oblasti transporta i energetike, ali i u oblasti zaštite životne sredine. Region je izložen klimatskim promenama, koje ugrožavaju njegove vodne resurse, energetiku, poljoprivredu

⁶⁶ <http://euobserver.com/enlargement/133004>

<http://www.total-croatia-news.com/politics/11353-austria-and-hungary-pressure-croatia-to-unblock-serbia-s-eu-negotiations>

<http://neurope.eu/article/alexander-vucic-croatia-will-not-humiliate-blackmail-serbia/>

<http://www.total-croatia-news.com/politics/11392-european-commission-rejects-croatia-s-arguments-in-its-dispute-with-serbia>

⁶⁷ <http://euobserver.com/beyond-brussels/132894>

⁶⁸ <http://www.politico.eu/article/aleksandar-vucic-serbias-latest-savior-is-a-modernizer-or-strongman-or-both/>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/azem-vllasi-vucic-understands-the-new-age--04-11-2016>

⁶⁹ <http://www.stratfor.com/analysis/serbian-politics-current-problems-hail-past>

⁷⁰ <http://www.reuters.com/article/us-croatia-jasenovac-idUSKCN0X82II>

⁷¹ Partneri u organizaciji skupa su bili Global Water Partnership Mediterranean, Umweltbundesamt - the Environment Agency of Austria, South Eastern Europe Regional Rural Development Standing Working Group, International Union for Conservation of Nature i Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ).

i bezbednost ključne infrastrukture, što su pokazale katastrofalne poplave 2014. godine. Na ovom skupu je naglašeno da će region slediti zaključke Pariske konferencije o klimatskim promenama iz 2015. godine i da će promovisati koncept *zelene ekonomije*. Usvojena je zajednička deklaracija „Podgorička inicijativa” kojom su ministri podržali regionalni pristup u rešavanju problema vezanih za očuvanje životne sredine i klimatske promene i rad nedavno osnovane Regionalne radne grupe za životnu sredinu.⁷² Sa skupa je upućena poruka predstojećem Pariskom samitu zapadnobalkanske šestorke (WB6).

Projekat integracije Roma 2020

Povodom Dana integracije Roma, 8. aprila, generalni sekretar Saveta za regionalnu saradnju (RCC) Goran Svilanović, objavio je početak velikog regionalnog projekta vrednog 1,8 miliona EUR koji finansiraju EU i Fond za otvoreno društvo. Projekat koji će voditi sami Romi imaće sedište u Beogradu i obuhvatiće šest korisnika sa Zapadnog Balkana i Tursku. Mediji i društvene mreže iz čitavog regiona su preneli ovu vest.⁷³

Konferencija parlamentarnih odbora za evropske integracije

U Sarajevu je 8. aprila održana dvanaesta Konferencija parlamentarnih odbora za evropske integracije zemalja Jugoistočne Evrope obuhvaćenih Procesom stabilizacije i pridruživanja (COSAP).⁷⁴ Članovi delegacija parlamentarnih komisija za evropske integracije BiH, Republike Albanije, Crne Gore i Republike Srbije, uz učešće članova Komisije za harmonizaciju sa Evropskom unijom (EU) Velike narodne skupštine Republike Turske, u svojstvu posmatrača, kao i članova Odbora za evropske poslove Hrvatskog sabora, u svojstvu gosta, usvojili su zajedničku izjavu u kojoj su izrazili uverenje da jasna perspektiva članstva u EU doprinosi prosperitetu regiona Zapadnog Balkana.

Najavljen je predstojeći Samit EU-Zapadni Balkan, koji će biti održan početkom jula u Parizu i bilo je reči o konkretnim regionalnim inicijativama o stvaranju jedinstvenog investicionog prostora, sporazumu o priznavanju kvalifikacija i zanimanja u zemljama regiona, kao i o infrastrukturnom i logističkom povezivanju. Raspravljalo se i o narednim koracima u vezi sa ranije usvojenom inicijativom Parlamenta Republike Albanije za uspostavljanje Parlamentarnog foruma u okviru Berlinskog procesa. U zajedničkoj izjavi se izražava uverenje da politika proširenja EU doprinosi miru, sigurnosti i prosperitetu u Evropi, posebno u ovom regionu i naglašava podrška učesnicama Procesu stabilizacije i pridruživanja da efikasnije sprovedu neophodne reforme, uz puno poštovanje novog pristupa EU da se moraju prvo rešavati najvažnija pitanja (*fundamentals first* - vladavina prava, dobro ekonomsko upravljanje i reforma javne administracije).

Mreža institucija za pravosudnu obuku u jugoistočnoj Evropi

Ova mreža je formirana 14. aprila, na dvodnevnoj konferenciji u Bukureštu,⁷⁵ sa ciljem da se ojača saradnja u domenu pravosuđa na Zapadnom Balkanu i u čitavoj jugoistočnoj Evropi. Pristup da se prvo rešavaju najvažnija pitanja, što podrazumeva kvalitet vladinih i pravosudnih institucija, smatra se odlučujućim za privredu i građanje ovih zemalja. Ova mreža predstavlja platformu za razmenu dobre prakse i iskustava u regionu u domenima gde regionalna saradnja može da omogući dobitak za sve, a da se pri tome ne preklapa sa nacionalnim strategijama i planovima u domenu pravosuđa. Obuka u pravosuđu i medijacija su identifikovani kao važna podrška smanjivanju nagomilanih sudskih predmeta i poboljšanju efikasnosti sudstva u domenima gde regionalna saradnja obezbeđuje dodatnu vrednost za reforme koje se odvijaju na nacionalnom nivou. Veruje se da uspostavljanje mreže koja će se baviti obukom, umrežavanjem medijatora, kordinacijom projekata u pravosuđu i unutrašnjim poslovima i jačanjem institucija u pravosuđu i njihovih kompetencija može doprineti većoj nezavisnosti, integritetu i kompetentnosti sudstva u regionu.

⁷² <http://www.rcc.int/press/286/climate-change-and-environment-crucial-issues-for-see>

⁷³ <http://www.facebook.com/RegionalCooperationCouncil/?ref=bookmarks>

⁷⁴ <http://novi.ba/clanak/63897/jasna-perspektiva-clanstva-u-eu-doprinosi-prosperitetu-zapadnog-balkana%20-%20mtkeywords=Goran%20Svilanovic%20C4%87>

⁷⁵ <http://www.fena.co.ba/article/845029/see-judicial-training-institutions-network-established>

Usaglašavanje strategije Jugoistočna Evropa 2020 sa makroregionalnim strategijama EU

Na sastanku radne grupe br.10 EU Strategije za region podunavlja (EUSDR), koja je 14. i 15. aprila zasedala u Sarajevu, ukazano je da ova makroregionalna strategija, kao i EU Strategija za jadransko-jonski region (EUSAIR) nisu samo razvojni okviri za regione kojima se bave, već i pomoćni instrumenti proširenja EU koji mogu biti od pomoći zemljama Zapadnog Balkana.⁷⁶ Naglašava se da postoji konvergencija ciljeva između EUSDR, EUSAIR i RCC Strategije SEE 2020, koja opravdava njihovo bolje povezivanje i koordinaciju predstojećih aktivnosti u svim prioritarnim oblastima. Sa učesnicima iz zemalja Zapadnog Balkana Evropska komisija, UNEP i RCC su razmatrali kako da se one što bolje i na strateški način povežu sa EUSDR i EUSAIR, posebno u domenu životne sredine.

Trgovinski sajam u Mostaru – susret lidera BiH, Srbije i Hrvatske

U Mostaru je 12. aprila otvoren XIX Međunarodni privredni sajam koji je iskorišćen kao prilika da se sretnu lideri BiH, Srbije, Hrvatske, Crne Gore i Turske. Za prve tri zemlje, to je bila prilika da se nakon objavljivanja haških presuda i hrvatskog blokiranja Srbije u pregovorima sa EU, u bilateralnim susretima (Bakira Izetbegovića, Aleksandra Vučića i Kolinde Grabar Kitarović) relaksira napeta atmosfera u regionu i pošalje poruka da su evropska budućnost, privredna saradnja i bolje povezivanje u region zajednički prioriteti. Poruke su obuhvatile i zajedničku brigu za stabilnost u regionu i odgovornost da se nesporazumi prevaziđu i stvori dobra klima za jačanje privredne saradnje. Ovi sastanci su dobro medijski pokriveni u regionu, a dobili su skroman prostor⁷⁷ i u zapadnim medijima, kao jedna od retkih dobrih vesti sa Zapadnog Balkana.

Zajednički problemi

Sve manje demokratije na Zapadnom Balkanu

Jaki lideri stavili su pod svoju kontrolu državne institucije, što se posebno odnosi na Srbiju, Makedoniju i Crnu Goru, pa je u poslednjih šest godina sve manje demokratije u ovim zemljama. Ovakva ocena data je u upravo objavljenom godišnjem izveštaju Freedom House „Nacije u tranziciji 2016“,⁷⁸ koji se bavi analizom stanja demokratije u zemljama centralne i istočne Evrope i Evroazije. Srbija i Crna Gora se karakterišu kao *polukonsolidovane demokratije* (u istoj kategoriji sa Hrvatskom, Mađarskom, Bugarskom i Rumunijom), BiH, Makedonija i Albanija kao *tranzicione vlade ili hibridni režimi* (u istoj kategoriji sa Moldavijom, Ukrajinom i Gruzijom), a Kosovo kao *polukonsolidovani autoritarni režim* (sa Jermenijom i Kirgistanom, a na korak ispred *konsolidovanih autoritarnih režima* u čitavoj Evroaziji koja obuhvata Rusiju i ostale centralnoazijske zemlje).⁷⁹ Ocenjuje se da je samo Albanija pokazala napredak u periodu od poslednjih šest godina.

Za Kosovo i BiH se konstatuje da je izgradnja nacionalnih država u te dve zemlje u ćorsokaku; za Srbiju, da premijer Vučić sve više ograničava slobodu medija i koristi vanredne izbore za jačanje lične pozicije, ali da napreduje u pregovorima sa EU i uspešno kapitalizuje ulogu Srbije u izbegličkoj krizi; za Makedoniju, da se manipuliše na izborima i da vlada sveopšta korupcija; za Crnu Goru, da nema napretka u borbi protiv korupcije i osiguravanju transparentnosti javnih nabavki; i za Kosovo, da se nezadovoljstvo opozicije zbog implikacija Briselskog sporazuma sa Srbijom stavlja u prvi plan, a neophodne reforme, posebno borba protiv korupcije, guraju u drugi plan.

⁷⁶ <http://www.rcc.int/news/191/synergising-rcc-and-eu-macro-regional-strategies>

⁷⁷ <http://abcnews.go.com/International/wireStory/balkan-leaders-meet-improve-relations-38330105>
http://www.heraldcourier.com/news/world/balkan-leaders-meet-to-try-to-improve-relations/article_3776accc-d95a-567e-8385-ee040930169a.html

⁷⁸ <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2016>

⁷⁹ Str. 12 i 13. https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_NIT2016_Final_FWeb.pdf

Ocenjuje se da su lideri Zapadnog Balkana iskoristili teškoće u EU za jačanje svojih pozicija, računajući na primarni interes EU da se održi stabilnost u EU i regionu. U izveštaju se konstatuje da trajni mir na Balkanu predstavlja značajno dostignuće, ali da mir bez napretka vodi stagnaciji koja može postati opasna za region. Zato se preporučuje EU da u prvi plan svojih zahteva prema zemljama regiona stavi nezavisnost medija, vladavinu prava i dobru upravu, ispred kratkoročnih geopolitičkih ciljeva.⁸⁰

Balkanska ruta u trgovini oružjem

Sa zastoje u kretanju izbeglica iz ratom zahvaćenih zemalja Bliskog istoka, medijska pažnja se preusmerila na promet oružjem preko Balkanske rute. Ispostavilo se da se u terorističkim napadima po Evropi koristilo, pored ostalog, oružje poreklom sa Balkana (najviše iz Srbije, Hrvatske i Bugarske); da se procenjuje da na Zapadnom Balkanu ima oko 6 miliona komada vatrenog oružja, uglavnom neregistrovanog⁸¹ i da se prodaja oružja odvija delom legalnim, a mnogo više ilegalnim putevima u pravcu glavnih ratnih područja.

Najveći kupci su strane vlade, često zapadne. Tokom 2014. godine su u američki, australijski, britanski i kanadski vojni teretni avioni prebacili 22 miliona pakovanja municije za Kalašnjikove i drugo oružja iz Albanije kurdskim snagama koje se bore protiv ISIL-a na severu Iraka. Mada je ovo bio poklonjeno oružje, u većini slučajeva se radi o lukrativnim ugovorima. Oružjem se uglavnom snabdevaju milicije na Bliskom istoku koje podržavaju zapadne zemlje. Tako Balkan potpomaže balkanizaciju drugih regiona - konstatuje Ekonomist.

Holandski referendum protiv bližih veza sa Ukrajinom

Mada se odnosi na Ukrajinu, jedna od vesti koja može imati ozbiljne posledice i po Zapadni Balkan je ishod Holandskog referenduma na kome su se građani izjasnili protiv Sporazuma sa Ukrajinom o pridruživanju EU.⁸² Ovakvo glasanje ukazuje na odnos prema proširenju generalno i dovodi u sumnju sposobnost EU da sprovede preuzete obaveze iz procesa proširenja. Slične mogu biti i posledice britanskog referenduma ukoliko se građani izjasne za izlazak iz EU. Evropska budućnost, kao amalgam koji povezuje zemlje Zapadnog Balkana i obezbeđuje bezbednost i stabilnost u regionu time bi postala neizvesna. Slučaj Makedonije, gde je proces pristupanja EU blokiran već više od jedne decenije pokazuje šta može biti budućnost čitavog regiona.

Jedan od komentatora holandskog referenduma je izrazio bojazan da je njime možda iniciran zastrašujući redosled događaja, dajući moć onima koji su protiv daljeg proširenja i koji su evroskeptici, što bi se moglo proširiti svuda u Evropi. Kao jedina uteha, navodi se da su izgledi za prijem neke nove članice u EU još udaljena budućnost (najranije Crna Gora 2020. godine, a nešto kasnije možda i Srbija), što daje dovoljno vremena da se raspoloženje protiv proširenja možda promeni.

Zaključak

Medijska slika regiona odražava realno stanje, ali je istovremeno selektivna, u skladu sa već uspostavljenim stereotipima o Zapadnom Balkanu. Postoji paralelna realnost - saradnja, komunikacija, razmena roba, usluga, ideja, unutarregionalni tokovi kapitala, uspostavljanje struktura i mehanizama saradnje, intenzivni politički dijalog na bilateralnoj i multilateralnoj ravni. Regionalni i nacionalni mediji to u određenoj meri prate. Uprkos svim problemima, na toj ravni region vodi neki prilično *normalni* život, uz dobro međusobno razumevanje. Ali, to ne spada u medijski zanimljivu stvarnost, posebno izvan regiona.

⁸⁰ <http://www.balkaninsight.com/en/article/democracy-declining-in-balkans-freedom-house-report-04-11-2016>

⁸¹ <http://www.economist.com/node/21697019/print>

⁸² <http://www.politico.eu/article/dutch-referendum-raises-concerns-over-eu-enlargement/>

(Post)izborne refleksije na odnose na Zapadnom Balkanu

Uvod

Zapadni Balkan se danas suočava sa velikim brojem unutrašnjih problema, od nedovršene i neuspješne tranzicije do novog potenciranja *starih* bilateralnih pitanja. Očigledno je da je i pored nespornog napretka u kontekstu evroatlantskih integracija, region ponovo suočen sa jačanjem etnonacionalizama i novim vidovima zaoštavanja određenih problema u bilateralnim odnosima. Štaviše, uočljivo je da države regiona Zapadnog Balkana nisu u mogućnosti ni da dve i po decenije nakon nestanka Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije razreše brojne međusobne probleme (granice, izbeglice, sukcesija, status manjina, itd).

U tom smislu postoji pokušaj da se u okviru „Berlinskog procesa“ nakon 2014. godine ova pitanja jasno i višestruko percipiraju i evidentiraju, a potom da se otpočne i sa njihovim rešavanjem.⁸⁴

Međutim, nakon prvobitne dominacije Savezne Republike Nemačke u ovom procesu desilo se da preuzimanje predsedavanja ovim procesom od strane drugih evropskih država dovede do njegovog *ublažavanja*. Ovo će svakako uticati i na usporavanje rešavanja bilateralnih problema na Zapadnom Balkanu.⁸⁵

Izborni ciklusi u svim državama Zapadnog Balkana (Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Makeodnija, itd.) samo su dodatno uticali na stagnaciju u rešavanju bilateralnih problema sa susedima, kao i do slabljenja stvarnih nastojanja da se oni prevaziđu.

Hrvatska – zaoštavanje odnosa sa istočnim susedima

Ponovni dolazak na vlast desničarske Hrvatske demokratske zajednice u Republici Hrvatskoj, tokom protekle 2015. godine, čiji je pokušaj preoblikovanja u savremenu evropsku demohrišćansku partiju, neslavno završio polovinom protekle decenije,⁸⁶ dodatno je otežanim učinio odnose ove zemlje sa istočnim *susjedstvom*.⁸⁷ Naime, Hrvatska je na vlastitu spoljopolitičku agendu okrenutu ka državama Zapadnog Balkana (odnedavno je ovaj izraz zamenjen sa *susjedi*), a kojem je u kontekstu evropskih integracija i sama pripadala do 2013. godine, odlučila da dodatno podstiče hrvatsko nacionalno pitanje, odnosno status pripadnika Hrvata u susednoj Srbiji, kao i u Bosni i Hercegovini.⁸⁸ U kontekstu evropskih integracija Crne Gore može se, takođe, očekivati slično nastojanje zvaničnog Zagreba da se status crnogorskih Hrvata, dominantno nastanjenih u regionu Boke Kotorske, pojavi kao dodatni problem. Takođe, tu je i nerešeno pitanje statusa poluostrva Prevlaka.

⁸³ Zamenik direktora Instituta za međunarodnu politiku i privredu i potpredsednik Foruma za međunarodne odnose Evropskog pokreta u Srbiji.

⁸⁴ Dragan Đukanović, *Balkan na posthladnoratovskom raskršću*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, JP „Službeni glasnik“, Beograd, 2016, str. 156–159.

⁸⁵ *Ibidem*, str. 156–159.

⁸⁶ „Milorad Pupovac – HDZ ne napustio demokrsćanstvo, zato raste govor mržnje i nasilje”, *Tportal*, 8. 3. 2016. Internet: <http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/419461/HDZ-je-napustio-demokrsćanstvo-zato-raste-govor-mrznje-i-nasilje.html>, 22/03/2016.

⁸⁷ Enis Zebić, „Pogled na svijet hrvatskog ministra: Susjedi da, regija ne“, *Radio Slobodna Evropa*, Balkansi servis, Prag, 29. mart 2016. Internet: <http://www.slobodnaevropa.org/content/pogled-na-svijet-hrvatskog-ministra/27642290.html>, 30/03/2016.

⁸⁸ Dragan Đukanović, „Obrisi nastanka trećeg (hrvatskog) entiteta u Bosni i Hercegovini: stavovi lokalnih aktera, SAD i EU“, *Nacionalni interes*, broj 1, god. XI, vol. 22, Institut za političke studije, Beograd, 2015, str. 127–150.

Svojevrsna *repriza* iskustava u odnosima Ljubljane i Zagreba, a kada je u pitanju blokiranje procesa evropskih integracija sada je evidentna kada su u pitanju pretpristupni pregovori Srbije (u Poglavlju 23 – Reforma pravosuđa i osnovna prava).⁸⁹ Slično se dešava i sa Bosnom i Hercegovinom kada je početkom ove godine u slučaju bosanskohercegovačke kandidature za članstvo u Uniji, Hrvatska insistirala na *tradicionalnoj trgovini*.⁹⁰ To se odnosilo na brojne proizvode, koji su dominirali u privrednoj razmeni dveju zemalja pre ulaska Hrvatske u Uniju polovinom 2013. godine.

Korišćenje *balkanskog inata*, tako imanentnog svim političkim akterima na Balkanu, nije zaobišlo dakle ni Hrvatsku, iako su tokom proteklih godina postojale brojne najave i svojevrsna obećanja da neće doći do međusobnog blokiranja država ovog dela Evrope na putu ka članstvu u Evropskoj uniji. Štaviše, Hrvatska će i dalje (zlo)upotrebljavati kapacitete uslovljavanja država Zapadnog Balkana na putu ka članstvu u Evropskoj uniji i kada su pitanja poput međudržavnog razgraničenja, nastavka sukcesije imovine bivše SFR Jugoslavije, pitanja izbeglih i raseljenih lica, itd. Ovo potvrđuju i najnoviji zahtevi zvaničnog Zagreba prema Srbiji, kada su u pitanju pokušaji aktuelizovanja statusa Hrvata u Republici Srbiji (njihova zagarantovana zastupljenost u Narodnoj skupštini Srbije, itd.), kao i insistiranja vezana za izmenu jurisdikcije Specijalnog tužilaštva za ratne zločine Srbije i *nedovoljne* saradnje ove zemlje sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za zločine počinjene na području bivše Jugoslavije.

Radi sveobuhvatnijeg i realnijeg sagledavanja odnosa Hrvatske sa njenim istočnim susedstvom, treba istaći činjenicu da je doskorašnja vlada predvođena Socijaldemokratskom partijom uspela da postepeno pogorša odnose sa ovim državama, a pre svega sa Srbijom tokom 2015. godine i to u kontekstu migrantske krize. Ovakva *desna skretanja* Socijaldemokratske partije Hrvatske nisu joj osigurala nove glasače, ali jesu uspela da na određeni način u pitanje dovedu podršku tradicionalne baze/biračkog tela ove partije.

Sa druge strane, Hrvatska demokratska zajednica, kao partija izrazito desne provinijencije, i dalje *pliva* na talasima hrvatskog etnonacionalizma videvši u njemu priliku da prvenstveno utiče na status bosanskohercegovačkih Hrvata, o čijoj se nejednakopravnosti u susednoj državi često govori.⁹¹ Naime, zvanični Zagreb će, ma koliko deklarativno tvrdio da je protiv konstituisanja onoga što bi podsećalo na tzv. treći (hrvatski) teritorijalni entitet nastaviti da na najuticajnije političke lidere Hrvata u BiH utiče u cilju bilo transformacije postojećeg entiteta Federacije Bosne i Hercegovine, bilo formiranja nove hrvatske samouprave. Čini se da se s tim u vezi HDZ oslanja i na značajnu podršku pojedinih jako uticajnih demohrišćanskih partija u okviru Evropske unije.

Drugo, što je veoma idikativno, Hrvatska se na spoljnopolitičkom planu definitivno pokušava distancirati od Zapadnog Balkana i u tom kontekstu sve više približiti državama Srednje i Istočne Evrope, a u kontekstu uspostavljanja novih i ojačanih vidova regionalne saradnje.⁹² U tom krugu dominantno rimokatoličkih zemalja (Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska, Austrija, itd.) Hrvatska pokušava dodatno osnažiti svoju ulogu.

⁸⁹ Branka Trivić, „Srbija i EU: Bez saglasnosti Hrvatske pregovori se nastavljaju“, *Radio Slobodna Evropa*, Balkanski servis, Prag, 8. april 2016. Internet: <http://www.slobodnaevropa.org/content/hoce-li-hrvatska-odustati-od-blokade-srbije/27662585.html>, 09/04/2016.

⁹⁰ „BiH: Sporna ‘tradicionalna trgovina’ sa Hrvatskom“, Aljazeera Balkans, Sarajevo, 17. mart 2015. Internet: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/bih-sporna-tradicionalna-trgovina-s-hrvatskom>, 22.3.2016.

⁹¹ Dragan Đukanović, „Obrisi nastanka trećeg (hrvatskog) entiteta u Bosni i Hercegovini: stavovi lokalnih aktera, SAD i EU“, *Nacionalni interes*, op. cit., str. 127–150.

⁹² Janko Bekić and Marina Funduk, “The Adriatic-Baltic-Black Sea Initiative as the revival of Intermarium”, *IRMO Brief*, No. 2, 2016, IRMO, Hanns Seidel Stiftung, Zagreb, 2016.

Parlamentarni izbori u Srbiji 2016. godine – vidno snaženje antievropskih snaga

Parlamentarni izbori u Srbiji, zakazani za 24. april 2016. godine, neće drastično izmeniti *političku sliku* zemlje. Više je nego očigledno da će Srpska napredna stranka ostati dominantna na političkoj sceni, ali i da će vidno oslabiti građanske političke partije, pre svega Demokratska stranka, Liberalno demokratska partija, Socijaldemokratska stranka, itd. Međutim, antievropske i izrazito nacionalističke partije i pokreti (Srpska radikalna stranka, Koalicija Dveri – Demokratska stranka Srbije, itd.) promeniće strukturu Narodne skupštine Republike Srbije u kojoj ovakve opcije, prema rezultatima izbora iz 2014. godine, više nisu bile zastupljene.⁹³ Ovo zasigurno može dugoročno uticati i na jačanje prvo evroskeptičkih, a potom i antievropskih nastojanja dominantne javnosti u Srbiji. Naime, na stalnom *ekvilibrijumu* srpskih spoljnopolitičkih nastojanja (koji je evidentan protekla dva veka) može osnažiti proruskog raspoloženje, ali i nezainteresovanost dominantne javnosti u odnosu na evropske integracije i uopšte približavanje Evropskoj uniji.

Vlada premijera Aleksandra Vučića, nakon 2014. godine, pokušala je da što više poboljša odnose sa susedima. Značajan napredak bio je učinjen u odnosima sa Mađarskom, a vidna nastojanja su postojala i kada je u pitanju konsolidovanje odnosa sa Albanijom i pored nebrojenih incidenata u prethodnom razdoblju.⁹⁴

Srbija je uspela da u određenoj meri *relaksira* odnose sa susednom Crnom Gorom, ali ne i da reši nekoliko otvorenih pitanja (dvojno državljanstvo, granica i status manjina).⁹⁵ U tom smislu može se u narednom periodu očekivati od buduće Vlade Srbije da se ova pitanja aktuelizuju i da se otpočne sa njihovim rešavanjem.

Odnosi između Srbije i Hrvatske posebno su bili pogoršani polovinom 2015. godine zbog migrantske krize, a pošto se ovo pitanje stišalo pre svega voljom vanregionanlih aktera, pojavila se i nova nacionalistička retorika zvaničnog Zagreba i pokušaj da se aktuelizuju određena bilateralna pitanja u okviru *paketa* evropskih integracija Srbije.

Različite su varijacije i oscilacije kada su u pitanju odnosi Beograda sa zvaničnim Sarajevom. U tom smislu, pored prošlogodišnjih *pozitivnih* (poseta premijera i Vlade Srbije Sarajevu, donacija Srbije za Srebrenicu, itd.), kao i *negativnih* dešavanja (napad na premijera Srbije u Srebrenici na komemoraciji žrtvama zločina u ovom gradu), nakon presude ratnom predsedniku Republike Srpske, Radovanu Karadžiću tokom marta 2016. godine, krugovi oko vladajuće bošnjačke Stranke demokratske akcije najavljuju mogućnost obnavljanja tužbe Bosne i Hercegovine protiv nekadašnje Savezne Republike Jugoslavije za agresiju i genocid, premda nema izgleda da bi njena revizija dovela do drugačijeg sudskog epiloga.⁹⁶

Veoma je bitno da što pre dođe do, više puta najavljenog, spsko-bošnjačkog dijaloga, koji bi uključio što širi broj aktera iz Srbije i Bosne i Hercegovine i stvorio mogućnost da se osnaži državnost Bosne i Hercegovine, kao i da se unutar nje konsoliduju odnosi između dva najbrojnija naroda (Bošnjaka i Srba). Takođe, ovaj bi dijalog trebalo da utiče i na još uvek nerešena pitanja kada je u pitanju položaj Bošnjaka u jugozapadnom delu Srbije (u Sandžaku).

⁹³ „Istraživanje CeSID: Da su izbori bili juče SNS bi imao 53 odsto”, Nedeljnik, 4. april 2016. Internet: <http://www.nedeljnik.rs/nedeljnik/portalnews/istrazivanje-cesid-da-su-izbori-bili-juce-sns-bi-imao-53-odsto/>, 7.4.2016.

⁹⁴ Dragan Đukanović, Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, „Serbia and its neighbors: continuity of old and/or new policy”, *The Review of International Affairs*, Vol. LXIII, No. 1151, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2013, pp. 104–118.

⁹⁵ Dragan Đukanović, „Republika Srbija i Crna Gora – analiza bilateralnih odnosa i problema nakon 2006. godine“, *Srpska politička misao*, Institut za političke studije, god. XXII, vol. 48, br. 3, Beograd, 2015, str. 51–70.

⁹⁶ Dženana Halimović i Zoran Glavonjić, „Ima li osnova da BiH ponovo tuži Srbiju za genocid”, *Radio Slobodna Evropa*, Balkanski servis, Prag, 29. mart 2016. Internet: <http://www.slobodnaevropa.org/content/ima-li-osnova-da-bih-ponovo-tuzi-srbiju-za-genocid/27642062.html>, 4.4.2016.

Srbija je uspjela da tokom protekle dve godine poboljša odnose sa Bugarskom i Rumunijom, (posebno nakon najave formiranja nove inicijative – Krajovske grupe) u kojima su dominirala pitanja statusa bugarske, rumunske i vlaške zajednice. Međutim, i po ovom pitanju postoje određeni potencijali za usporavanje evropskog puta Srbije. Kada su u pitanju odnosi Srbije sa Makedonijom, jasno je da jedino značajno preostalo pitanje odnosa Srpske pravoslavne crkve i Makedonske pravoslavne crkve ne može značajnije da utiče na njihovu dinamiku.

Van svake sumnje je da će Srbija u narednom razdoblju očuvati postojeći konstruktivan stav kada je u pitanju dijalog između vlasti u Beogradu i Prištini. Štaviše, postupna marginalizacija kosovske ekstremne opozicije (Pokret „Samoopredeljenje“ i Alijansa za budućnost Kosova), koja ne prihvata ni minimalna kolektivna prava nealbanskih zajednica, stvara mogućnost da se dijalog dveju strana ubuduće intenzivira i da se otvore pojedina nova pitanja.

Preostalo je da Beograd i Tirana dodatno rade na konsolidaciji svojih bilateralnih odnosa. U tom smislu se pokušavaju prevazići dominantna razmimoilaženja Srbije i Albanije oko statusa Kosova, i nastoji se da se osnaži ekonomska saradnja i da se dodatno poboljšaju statusi manjinskih zajednica. Očigledno je da Evropska unija (pre svega SR Nemačka) i Sjedinjene Američke Države upravo u poboljšanju odnosa između Beograda i Prištine vide potencijalno rešenje za brojne postojeće latentne napetosti i nestabilnosti na Zapadnom Balkanu.

Kosovski izazovi u odnosima sa susedima

Nedavni izbor Hašima Tačija za predsednika Kosova i dodatno konsolidovanje vladajuće koalicije smanjiće uticaj radikalnih opcija u opoziciji (Alijansa za budućnost Kosova i Pokret „Samoopredeljenje“).

Za očekivati je i da će pored značajne opstrukcije opozicije u Skupštini Kosova dijalog na relaciji Priština-Beograd biti nastavljen, na čemu insistiraju EU i Sjedinjene Američke Države. U tom smislu se posle izvesnog zaostatka u pregovorima sa Beogradom može očekivati značajniji napor vlasti u Prištini da se implementiraju dosadašnji dogovori, kao i da se na njihovu agendu stave i neke nove teme.

Odnosi Kosova sa Crnom Gorom još uvek nisu na poželjnom nivou. Naime, još uvek nisu uspostavljeni diplomatski odnosi na nivou ambasadora, a razlog za to je insistiranje vlasti Crne Gore da u konstitutivnom aktu crnogorska nacionalna manjina bude eksplicitno navedena i da joj se osiguraju sva kolektivna prava. Treba napomenuti i to da je kosovska opozicija pokušala da blokira ratifikaciju sporazuma o granici sa Crnom Gorom (potpisan u Beču krajem avgusta 2015. godine), kao i da umnogome utiče na jačanje nacionalističkih snaga kod albanske populacije u susednoj Makedoniji.

U svakom slučaju jasno je da će aktuelna kosovska vlada pokušati da unapredi odnose sa Crnom Gorom i Makedonijom, kao i da će zahvaljujući međunarodnom pritisku intenzivirati politički dijalog sa zvaničnim Beogradom.

Bosna i Hercegovina – *circulus vitiosus* u odnosima sa susedima

Opšti izbori u Bosni i Hercegovini, održani u oktobru 2014. godine, nisu doneli ništa novo ni na unutrašnjem, a ni na spoljnom planu. Naprotiv, država je dugoročno zarobljena u stalnim internim etničkim i međuetnitskim podelama. Srpska i hrvatska politička elita u BiH više su nego oslonjene na Beograd i Zagreb, dok bošnjačke elite pokušavaju da se postupno približavaju jednoj od ovih strana ili da drže izvesnu ekvidistancu u odnosu na njih. U tom kontekstu bošnjačke političke elite često prenaplašavaju vlastitu ekskluzivnu zaštitničku ulogu prema celovnosti države Bosne i Hercegovine.

Upravo zbog toga nema značajnijeg poboljšanja odnosa Bosne i Hercegovine sa susedima, a posebno vezano za granične sporove (sa izuzetkom Crne Gore). Imajući u vidu nastojanja zvaničnog Zagreba da na određeni način odloži aplikaciju za članstvo BiH u Evropskoj uniji (potenciranjem na pitanju *tradicionalne trgovine*) jasno je da će ovakva intencija susedne Hrvatske biti nastavljena.

Sa druge strane, nema ni približavanja centralnih organa vlasti BiH sa susednom Srbijom, i pored brojnih najava bošnjačko-srpskog dijaloga i nekoliko bitnih ideja koje su se pokušavale realizovati tokom protekle godine na zajedničkoj sednici Saveta ministara BiH i Vlade Srbije.⁹⁷

Bosna i Hercegovina će, po svemu sudeći, i pored određenih pomaka u evropskim integracijama i dalje ostati zatočenik unutrašnjih linija podela i suočena sa neiskrenošću vlastitih suseda, ali i sa istovetnom vlastitom pozicijom prema njima. Ipak, treba naglasiti da je Bosna i Hercegovina umnogome unapredila odnose sa susednom Crnom Gorom, što potvrđuje i prošlogodišnje potpisivanje sporazuma o međudržavnom razgraničenju u Beču krajem avgusta.

Crna Gora – mala balkanska država i njena pozitivna uloga u odnosima sa susedima

Kada napravimo presek odnosa Crne Gore sa susedima, deset godina nakon obnavljanja državnosti, ona je potvrđeni konstruktivni akter u regionu Zapadnog Balkana. Ona je uspela da svede na *nulu* broj problema sa Albanijom i Bosnom i Hercegovinom, kao i da krene u rešavanje određenih pitanja sa drugim susedima poput Kosova (razgraničenje) i Hrvatske (*suočavanje s prošlošću*).

Najsloženiji su svakako odnosi Crne Gore i susedne Srbije, ali je nakon 2012. godine uočljivo da se pre svega zvanični Beograd ne meša u unutrašnja crnogorska dešavanja i da teži rešavanju nekoliko preostalih pitanja u bilateralnim odnosima. Štaviše, saradnja je uspostavljena i intenzivirana u kontekstu evropskih integracija,⁹⁸ ali i najave značajnijih ulaganja iz Srbije u Crnu Goru (Luka Bar, *Elektromontaža*, itd).

Najavljeni parlamentarni izbori u Crnoj Gori, koji bi trebalo da budu održani u drugoj polovini tekuće godine, verovatno neće izmeniti aktuelnu spoljnopolitičku poziciju zemlje. Za očekivati je ostanak na vlasti Demokratske partije socijalista, uz pomoć nekoliko manjih političkih partija. To može doneti i nov kvalitet u odnosima sa susedima imajući u vidu to da je Demokratska partija socijalista raskinula od 1998. godine ustanovljenu koaliciju sa nacionalističkom Socijaldemokratskom partijom Crne Gore. Zapravo takav razvoj događaja stvara mogućnost da se odnosi, pre svega sa susednom Srbijom, uspostave na novim osnovama punog međusobog uvažavanja i uz odsustvo stalnih potenciranja određenih istorijskih kontroverzi iz XX veka, koje su dugo determinisale srpsko-crnogorske odnose.

Malo verovatna pobeda prosrpske opozicije u Crnoj Gori pretila bi da pogorša odnose sa Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom, Albanijom i Kosovom. Sa druge strane, jednako tako malo moguća predominacija opozicionih građanskih partija (DEMOS, Ujedinjena reformska akcija – URA, Demokrate Crne Gore, itd.) na narednim parlamentarnim izborima u Crnoj Gori ne bi značajnije urušila postojeći spoljnopolitički kurs države prema susedima na Zapadnom Balkanu.

Takođe, Crna Gora je igrala veoma značajnu ulogu tokom 2013. godine kada je njeno Ministarstvo vanjskih poslova predložilo novi vid regionalne saradnje u okviru *paketa* Zapadnobalkanske šesterke (ZB 6). Nažalost, zahvaljujući poslovičnoj nesložnosti ovdašnjih balkanskih aktera ova veoma značajna ideja za remodeliranje regionalne saradnje nije bila odmah prihvaćena, ali je u praksi ostala da deluje kao značajan putokaz za ostvareni format i dinamiku regionalne saradnje koji su potom usledili.

⁹⁷ „Zajednička sjednica Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Srbije, dnevni red, 4. novembar 2015”, Internet: http://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/najave_sa_sjednica/default.aspx?id=20695&langTag=hr-HR, 2.4.2016.

⁹⁸ Dragan Đukanović, „Saradnja između Republike Srbije i Crne Gore u evrointegracionom procesu“, *Evropsko zakonodavstvo*, god. XIII, br. 52–53, IMPP, Beograd, 2015, str. 306–320.

Makedonija na periferiji zapadnobalkanske periferije

Međuetnička, ali i politička kriza u Makedoniji je pokazala da Evropska unija prema ovoj zemlji gotovo da nema jasno definisan stav ili politiku. Štaviše, dugogodišnja vladavina desničarske i populističke VMRO-DPMNE uspela je da zemlju na određeni način (samo)izoluje i da *de facto* obustavi proces evropskih i evroatlantskih integracija. Međutim, nakon evidentnih pritisaka međunarodne zajednice, odnosno Sjedinjenih Američkih Država i Evropske unije, došlo je do izvesne modifikacije stava prema Makedoniji i stvaranja mogućnosti za održavanje fer i demokratskih izbora u ovoj zemlji početkom juna 2016. godine.

U etapi tzv. Prelazne vlade pokazale su se brojne nepravilnosti vezane za ranije izborne cikluse, a posebno u vezi sa biračkim spiskovima. To međutim, prema stanovištu vodećeg opozicionog Socijaldemokratskog saveza Makedonije nije dovoljno za održavanje pravičnih i demokratskih izbora, što je uslovalo da 14 političkih partija najavi njihov bojkot. Istovremeno, Demokratska unija za integraciju, partija koja je nakon *Ohridskog sporazuma* (2001) dominirala u okviru albanskog korpusa u Makedoniji nedavno je napustila izvršnu vlast.

Dakle, prema brojnim očekivanjima do sada vladajuća VMRO-DPMNE će ostati na vlasti i nakon junskih izbora na kojima neće učestvovati veći deo opozicije. Objektivno sagledavanje prilika u Makedoniji ukazuju na to da bi VMRO-DPMNE ostao dominantna politička partija i nakon predstojećih izbora.

To znači da će se složeni i veoma loši odnosi Makedonije sa gotovo svim susedima nastaviti. Spor sa Grčkom oko imena će se svakako nastaviti i u narednim godinama, dok će jednako složeni odnosi sa Bugarskom potencijalno uticati na nove blokade evropskog puta Makedonije. Izrazito često aktuelizovanje tzv. albanskog pitanja u Makedoniji, od strane Tirane, može takođe uticati na dinamiku pristupanja Severnoatlantskom savezu, što je nekoliko puta i nagoveštavao albanski premijer Rama.⁹⁹

(Pan)albanizam aktuelne vlade u Tirani – kontinuitet politike prema susedima

Naredne, odnosno 2017. godine redovni parlamentarni izbori očekuju i Albaniju. No, može se očekivati da će vladajuća Socijalistička partija Albanije ostati na vlasti kao i aktuelni premijer Edi Rama. Kada su u pitanju odnosi sa susedima zvanična Tirana neretko (pre)naglašava položaj Albanaca u susednim državama, a pre svega u Makedoniji, na jugu Srbije i u Crnoj Gori.¹⁰⁰

Svakako su najsloženiji odnosi Albanije sa Srbijom sa kojom postoji drastično razmimoilaženje vezano za položaj Kosova. Uz to, zvanična Tirana je u više navrata tražila od Beograda *preslikavanje* pravnih okvira statusa Srba na Kosovu za Albance u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa (*Preševska dolina*).¹⁰¹ Sa druge strane, odnosi sa Crnom Gorom su umnogome unapređeni i u njima nije bilo značajnijih problema tokom proteklih godina.

Dominacija politike *zaštite* Albanaca ostaće prevladavajuća u koncepciji spoljne politike Republike Albanije prema susedima na Zapadnom Balkanu i u narednom periodu. Ona, ipak, može sadržati i potencijale za nove nestabilnosti u ovom delu Evrope.

⁹⁹ „Rama: Veto za Makedoniju ako ne garantuje ohridski sporazum”, *NI*, Beograd, 20. maj 2015.

Internet: <http://rs.n1info.com/a61974/Svet/Region/Rama-Albanija-ce-staviti-veto-na-prijem-Makedonije-u-NATO.html>, 22. mart 2016.

¹⁰⁰ Dragan Đukanović, *Balkan na postbladnoratovskom raskršću*, op. cit, str. 107–111.

¹⁰¹ „Rama: Albanci na jugu Srbije imaju manje prava nego Srbi na Kosovu”, *Jutarnji list*, Zagreb, 11. novembar 2014.

Internet: <http://www.jutarnji.hr/rama--albanci-na-jugu-srbije-imaju-manja-prava-nego-srbi-na-kosovu/1235580/>, 22. mart 2016.

Zaključak

Izborni ciklusi u državama Zapadnog Balkana skoro po pravilu dodatno opterećuju njihove bilateralne odnose. Nije to samo zapadnobalkanska specijalnost, ima takvih prelivanja širom Evrope i sveta, ali pokazuje se da pominjanje suseda u izbornoj kampanji, najčešće u negativnom kontekstu, doprinosi jačanju porasta vlastite popularnosti. To potvrđuju prošlogodišnji izbori u Hrvatskoj, kao i ovogodišnji u Srbiji. U tom smislu sporadično jača i međusobna negativna retorika pojedinih aktera, a sa dominantnim ciljem interne homogenizacije u državama regiona.

No, kada izborni procesi prođu, dominantni akteri se pragmatično okreću, doduše najčešće deklarativno, ka poboljšanju bilateralnih odnosa. U skladu sa uticajima sa strane, a pre svega iz Brisela, potom usledi period određene relaksacije, koji se potom ponovo menja u skladu sa pribižavanjem novog izbornog ciklusa. Ovo, ipak, ne znači da će rešavanje bilateralnih problema biti ubrzano u regionu Zapadnog Balkana nakon nedavnih i posle predstojećih izbora u ovdašnjim državama. Naprotiv, evidentno je da međunarodni pritisak za njihovo rešavanje mora dodatno ojačati, jer članstvo zapadnobalkanskih država u EU neće *per se* doprineti ovakvom razvoju događaja. Jer, političke elite u ovom delu Evrope nisu u spremne da u većoj meri pokažu dobru volju i da otpočnu sa stvarnim otklanjanjem prepreka u bilateralnim odnosima.

Odnosi Srbije i Hrvatske: izgubljeni u izborima

Ove godine se navršava dve decenije od međusobnog priznanja Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) i Hrvatske. Naime, avgusta 1996. uspostavljeni su, prvi put u istoriji, diplomatski odnosi između tadašnje SRJ (potom Srbije i Crne Gore, danas Srbije) i Hrvatske¹⁰³. To je prvi međudržavni sporazum dve države naslednice bivše SFRJ¹⁰⁴, koji uz Sporazum o sukcesiji i Dejtonski set dokumenata, predstavlja deo *sistema mirovnih ugovora nakon neproglášenog rata*. Vredi napomenuti da je sadržina pomenutog Sporazuma ambiciozno postavljena, ali je sam tekst brzo zaboravljen i skrajnut na marginu bilateralnih odnosa, a problemi izazvani raspadom zajedničke države gurnuti su pod tepih. Da je tako, najbolje govori aktuelna situacija, gde u nizu prilika kada su o odnosima govorili najviši predstavnici dve države ovaj sporazum i godišnjica uopšte nisu pomenuti. Po svemu sudeći, njegovo potpisivanje je bilo više rezultat pritiska spolja nego izvorne želje ili potrebe političkog vrha u Beogradu i Zagrebu da se nešto stvarno uradi, odnosno odnosi počnu da *normalizuju* na političkom nivou, ili u ekonomskoj, humanitarnoj i drugim oblastima. Njegovo potpisivanje je usledilo nakon prihvatanja Dejtonskog sporazuma, čemu su prethodile operacije hrvatske vojske Bljesak i Oluja,¹⁰⁵ odnosno etničko čišćenje srpskog stanovništva u Hrvatskoj, kao i Sporazum o mirnoj reintegraciji Istočne Slavonije. To i ne čudi kada se prisetimo da su elite i rukovodstva ostala do 2000. godine ista na obe strane, a retki su (ako ih uopšte ima) primeri u istoriji, pogotovo u istoriji Balkana i našeg regiona, da su pokretači sukoba imali znanja, volje i, ne manje važno, podrške i legitimiteta da poprave, *normalizuju* srušeno, razoreno i uništeno.

Ukoliko bi pokušali da u par pasusa sažmemo periode u razvoju odnosa od pomenutog Sporazuma iz 1996. godine do danas, sa naglaskom na aktuelno stanje u odnosima Beograda i Zagreba, onda bi ih bilo najuputnije podeliti u dve glavne faze, pri čemu je u svakoj uočljivo nekoliko međufaza.¹⁰⁶

U prvoj fazi, sve do promene vlasti u Zagrebu, a potom, po nekima, iznenađujuće brzo i u Beogradu,¹⁰⁷ odnosi su bili svedeni na kontakte koji su bili udaljeni od očiju javnosti. Ovaj period je okončan demokratskim promenama u Beogradu kojima započinje otvaranje druge međufaze, koja je *odglavila* međusobne odnose, uz erupciju otvorenih pitanja, ali ipak приметnu spremnost dve strane da se krene u proces normalizacije, ako ne i pomirenja.¹⁰⁸

Razmena poseta na najvišem nivou i kontakti na međunarodnim i regionalnim skupovima su potom postali skoro rutinska stvar. Sloboda kretanja ljudi i robe je realizovana u zavidno kratkom roku, a dve države su se uhvatile u koštac čak i sa pitanjem ratnih zločina, van procesa i suđenja pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji (ICTY). To će biti tema koja će generacijama pratiti bilateralne odnose Srbije i Hrvatske, stalno vraćajući odnose u prošlost, što se jasno videlo tokom poslednjih nekoliko dana, meseci i godina.¹⁰⁹

¹⁰² Bivši ambasador SRJ (SCG) u Republici Hrvatskoj u periodu 2001-2005, a potom ambasador Srbije u Kraljevini Norveškoj 2010-2015 i Republici Island 2012-2015. Član je Foruma za međunarodne odnose Evropskog pokreta u Srbiji.

¹⁰³ http://demo.paragraf.rs/combined/Old/t/t2003_02/t02_0110.htm

¹⁰⁴ Dopisnica NIN iz Zagreba Z. Stanivuković je tim povodom objavila zanimljiv tekst koji možete videti na <http://www.nin.co.rs/arhiva/2383/2383e.html>

¹⁰⁵ Prema brojnim ocenama za Srbe u Hrvatskoj i Srbiju to je „masovan, nekažnjeni zločin, najveći prisilni egzodus nakon II svetskog rata“, za Hrvate „briljantna vojno-redarstvena akcija“, što ukazuje na dubinu razlika i emotivni naboj u ocenama, kao i na dugoročni izvor polemika i sporova na ovoj temi. Napomena: takođe Pomaci u Bugarskoj, Srbi na Kosovu.

¹⁰⁶ Tekst je ograničen na poslednjih 20 godina odnosa Beograda i Zagreba. Niti je namera autora, ni intencija ovog papira da ulazi dublje u istoriju, pri čemu smo svesni manjkavosti takvog pristupa, ili kako je to nedavno rečeno „kaleidoskop“ efekta u našim odnosima u smislu da je slika bezmalo svaki dan drugačija.

¹⁰⁷ Hrvatski predsednik Tuđman je umro krajem 1999. a Predsednik SRJ Milošević je, nedugo zatim, otišao sa političke scene u dramatičnim oktobarskim promenama 2000 godine.

¹⁰⁸ MIP SRJ G. Svilanović je zvanično posetio Zagreb krajem 2001. Vidi <http://ba.voanews.com/a/a-37-a-2001-12-13-6-1-86245122/1176558.html>

¹⁰⁹ Pogledati npr. reakcije/publicitet nakon oslobađajuće presude generalima Gotovini i Markaču pred ICTY ili nedavne oslobađajuće presude Šešelju.

Međunarodna zajednica i njeni glavni akteri snažno su podsticali i ohrabivali trend normalizacije i pomirenja. Tu su se isticali u prvom periodu UN i OEBS, potom EU, a donekle i pojedine države susedi Srbije i Hrvatske, kao i SAD.

Ovde je neophodno istaći praktično *pionirski*, iako duboko logičan potez, srpske zajednice u Hrvatskoj okupljene oko Samostalne demokratske srpske stranke (SDSS), koja je 2003. godine ušla u koaliciju sa Hrvatskom demokratskom zajednicom, pružajući ruku ovoj stranci pod reformski i evropski nastrojenim novim predsednikom Sanaderom. To je donelo višestruke dobiti za zvanični Zagreb, ali nažalost nastavak opstrukcije u rešavanju otvorenih pitanja položaja srpske zajednice u Hrvatskoj, najčešće na lokalnom nivou, koju je bilo teško prevazići bez blagoslova centralnih vlasti i drugih uticajnih aktera. To se odrazilo i na odnose Beograda i Zagreba i na određeni način uvelo ih u novu, pragmatičnu fazu.

Ipak, iz današnje perspektive gledajući, pokazuje se da su pokušaji da se odnosi normalizuju i usmere prema pomirenju kroz pristup *odozgo prema dole* bili kratkoga daha i da su bili izloženi brojnim uticajima državnih i nedržavnih igrača koji su, iz različitih razloga, opstruisali ovakve intencije ili težili dugoročnom podizanju *zida* između dve države. Potvrđivalo se da se na animozitetu prema susednoj naciji još uvek može ostvariti politički profit, uz relativno mala ulaganja, a nikakvu ili vrlo malu odgovornost. Drugim rečima, još uvek se može živeti dobro od sukoba, a ne samo od saradnje. To naravno ne znači da ukupno odnosi u regionu i atmosfera u bilateralnim odnosima sa Hrvatskom nisu napredovali.

Osamostaljenje Crne Gore, koje je zvanični Zagreb svesrdno podržao, uvodi odnose Srbije i Hrvatske u drugu, *čisto* bilateralnu fazu, skida koprene jugoslovenstva i ogoljava interese dve strane u meri da se može reći kako odnosi zapravo, suprotno očekivanjima, više idu u prošlost nego što su okrenuti zajedničkoj evropskoj budućnosti. Da li su razlog tome maglovito formulisani nacionalni, ali i geopolitički interesi, čega nisu oslobođene ni male države poput Srbije i Hrvatske, ili njihova izvorna suprotstavljenost, teško je odgovoriti.¹¹⁰

Na ovom mestu, i pre nego što nastavimo sa elaboracijom stanja u odnosima Srbije i Hrvatske, nužno je napomenuti da njihovi bilaterani odnosi imaju i širu, delikatnu, dimenziju koja se prelama u Bosni i Hercegovini, uz neizbežan, rastući značaj i uticaj Bošnjaka i islamske religije. Aktuelno *zbližavanje* lidera Srba i Hrvata u BiH i kako izgleda, rastuća konvergencija njihovih interesa je tema za posebnu obradu, ali svakako ukazuje da su posledice politike Beograda i Zagreba šire od čisto bilateralnih.

U aktuelnoj fazi odnosa, nakon razlaza sa Crnom Gorom, Srbija po prvi put samostalno gradi diplomatske odnose sa Hrvatskom. Pri tome, osim otvorenih pitanja iz perioda rata i poslovično složenog pitanja i nezavršenog procesa sukcesije bivše zajedničke države, veliko opterećenje za odnose predstavljalo je hrvatsko priznanje nezavisnosti Kosova. Štaviše, Zagreb je u Prištinu ubrzo potom uputio i ambasadora. Taj akt, inače preduzet zajedno sa Bugarskom i Mađarskom, doveo je do povlačenja ambasadora Srbije iz Zagreba *na konsultacije* i do zamrzavanja političkog dijaloga. Dodatno opterećenje za odnose je bila odluka Međunarodnog suda pravde o prihvatanju nadležnosti za tužbu Hrvatske protiv Srbije za genocid. Žustra i oštra reakcija Beograda, uključujući najavu kontratužbe, bila je dodatni uteg na odnosima. Hrvatska je takođe, učestvovala na decembarskoj raspravi pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu povodom proglašenja nezavisnosti Kosova, čime je Srbija bila više nego nezadovoljna. U tom delu nesporazuma i otvorenih pitanja izgledalo je kao da će se Beograd i Zagreb dugoročno više viđati u sudnici nego za pregovaračkim stolom. U principu, među komšijama je uvek bolji dogovor nego sud, što važi i za odnose sa susednim državama, ali ne na račun pravde, kažnjavanja krivaca na individualnoj a ne kolektivnoj osnovi, bez guranja pod tepih bilo kakvog zlodela i bez novih nepravdi.¹¹¹

¹¹⁰ Verovatno stoji duhovita opaska jednog vrsnog poznavaoa spoljnih poslova prema kojoj o odnosima Srbije i Hrvatske „svi sve znaju kao da je reč o fudbalu.“

¹¹¹ M. Simurdić, Paradoks srpsko-hrvatskih odnosa, Tanjug, 3.1.2010.

Međutim, dijalog je delimično vraćen u normalu početkom 2009. posetom tadašnjeg premijera Ive Sanadera Beogradu, okruženog hrvatskim privrednicima kao alibijem, ali i potvrdom prioriteta koji Zagreb pridaje ekonomskim odnosim i investicijama u Srbiji. Kao i sa drugim državama koje su priznale nezavisnost Kosova, konstatovana je *saglasnost da nema saglasnosti*, a na scenu je stupilo *resetovanje* odnosa. Ipak, načelno dogovoren nastavak susreta na vrhu se realizovao usporeno, predsednik Vlade Sanader je pod *misterioznim* okolnostima i preko noći napustio ključno mesto u hrvatskoj administraciji, a pažnja Zagreba se usmerila na spor sa Slovenijom čije je rešavanje bilo preduslov za priključenje Hrvatske EU, realizovano 2013. godine.

Dobra vest je da je u ekonomskoj saradnji proteklih godine robna razmena dostigla gotovo milijardu dolara. Hrvatske investicije u Srbiji se nisu smanjile, dok su ulaganja u Hrvatsku srpskih kompanija još uvek marginalna, moguće zbog rezervisanosti lokalnih sredina. Ipak, tokom godine je potpisano nekoliko ugovora i realizovano više značajnih susreta i poseta. Sklopljen je sporazum o saradnji u oblasti evropskih integracija, potpisan je sporazum o ekonomskoj saradnji, pregovarano je o zdravstvenom osiguranju, ali i o saradnji na planu manjina. Značajna dinamika kontakata i saradnje ostvarena je između resora unutrašnjih poslova, uključujući sklapanje sporazuma o policijskoj saradnji i readmisiji.

Dijalog Beograda i Zagreba se razvijao po prećutno postignutoj saglasnosti da se ide od lakših ka težim problemima, pristupom *korak po korak*. Pogotovo je zvanični Zagreb bio oprezan da ni na koji način, pogotovo ne kroz odnose sa susedima (Srbija, BiH, Crna Gora i na specifičan način Slovenija) ne ugrozi evropsku perspektivu i relativno brze i uspešne pregovore o članstvu. Sada se došlo do faze u kojoj će biti potrebno uhvatiti se u koštac i sa najdelikatnijim temama, sa potencijalno složenim posledicama, kako na odnose tako i na javnost i političke činioce u dve države. Paradoksalno, upravo tu leži prostor za najveće proboje u odnosima.

Dakle, do ulaska Hrvatske u Evropsku uniju¹¹² odnosi dve države su se kretali u rasponu između saradnje i sukoba, bolje rečeno nesporazuma, oko rešavanja brojnih otvorenih pitanja. Nesporazumi, skoro isključivo na temama iz bliske prošlosti, su dolazili u prvi plan mnogo ređe, uglavnom vezano za izbore i više na lokalnom i regionalnom, nego na nacionalnom nivou. Delovao je magnet članstva u Evropskoj uniji, uz značajnu hrvatsku prednost u tom procesu.¹¹³ Identični spoljnopolitički cilj, je *pegla*, razlike i podsticao dijalog. Ovo uprkos činjenici da je već tada bilo jasno da Hrvatska ima snažne sponzore u EU koji princip regate pretpostavljaju pristupu konvoja u primanju novih članica. Prepreke na putu prijema su bile više stvar sporova među članicama EU oko drugih tema, a ne da li primiti još jednu članicu koja je po većini kriterijuma, bila ispred Rumunije i Bugarske, čiji prijem je prethodio članstvu Hrvatske.

Naravno, hrvatska geografija je za NATO bila *pitanje svih pitanja*. Jadranska obala u rukama drugih, tj. potencijalnog neprijatelja, je noćna mora za stratege i vojnike, a kao deo savezničke teritorije je čisti i ne previše skup dobitak. Velike države gledaju široko i daleko i ne čudi da je lično predsednik SAD Buš zvanično posetio Hrvatsku neposredno nakon pozivnice 2008. godine da pristupi NATO, koja je usvojena na samitu Alijanse u Bukureštu kako bi je direktno ohrabrio na tom putu. Činjenica da je hrvatski vojni vrh u isto vreme bio suđen u Hagu nije ni u najmanjoj meri usporilo proces ulaska Hrvatske u NATO.

Široko raširena lepeza aktera u međusobnim odnosima - od onih državnih, preko nedržavnih i možda najvažnije veza između građana dve države – što je devedesetih godina prošlog veka izgledalo gotovo nemoguće – međusobno se dopunjavala i podsticala. Zastoje i nesporazume na državnom nivou

¹¹² Akti imaju svoju specifičnu dimenziju iskazanu u aneksima uz osnovne sporazume, a tiču se, između ostalog, ljudskih prava i prava manjina, pri čemu je za našu temu najvažnije da se direktno dotiču položaja srpske zajednice u Hrvatskoj, što je malo poznato. Vidi <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/Ugovor-sazetakMVEP.pdf>

¹¹³ Podrška Srbije koliko god bila od sporednog značaja, u odnosu na stavove država članica, je bila stalno prisutna, između ostaloga, i kao pokazatelj autentičnosti sopstvenih ambicija za članstvom, na bazi Solunske agende EU. Ima i primera direktne podrške npr. kada je Beograd relativno brzo i uspešno vukao napred u pregovorima o povlačenju „plavih šlemova“ sa Prevlake, uz karakterističnu pasivnost, ali bez javnog protivljenja i eksponiranja zvanične Podgorice.

kompenzirali su nedržavni igrači, pogotovo privrednici, kulturni radnici, ali i sportisti, a građani, među kojima sve više oni mladi, svojim brojnim i rastućim vezama unose nužnu stabilnost i podsticaje.¹¹⁴

To je značajno stabilizovalo odnose i otvorilo prostor za rešavanje preostalih otvorenih pitanja. Iz aktuelne perspektive gledajući, ovo je bila idealistička procena, jer se pokazalo upravo suprotno. Ona praktično, nije izdržala test vremena. Hrvatska nije odolela zovu članstva u EU, da docira i da se ponaša kao regionalna sila krijući se iza drugih članica. To je loše za Srbiju, ali nije bez potencijalnih negativnih posledica po Hrvatsku. Još je Sanader govorio da ćemo biti najbolji saveznici jednom u Briselu. Dodatno, pamte se brojne izjave, čak i iz hrvatskog Sabora, pogotovo u doba slovenačkog uslovljavanja prijema Hrvatske u EU, da to Zagreb neće raditi svojim susedima. Sada je vrh HDZ i vladajuće koalicije potpuno zaboravio na to i uneo veću dozu nepoverenja u pogledu namera i ciljeva u saradnji sa Srbijom. Aktuelna vlada u Hrvatskoj je potpuno drugačija, više ideološki orijentisana, a manje pragmatična od rukovodstva koje je ne tako davno vodilo ovu vladu (ili stranku). Zapravo, stiče se utisak da je većinski deo vladajuće koalicije u Hrvatskoj sve više pod uticajem pravaške političke filozofije, koja je bila u pozadini niza nesporazuma i sukoba Srba i Hrvata, kako u Hrvatskoj, tako i u BiH.

Dakle, dijalog Beograda i Zagreba se kreće između prošlosti i budućnosti, između trenutno neuspešnih ili nepostojećih zatvaranja tragičnih poglavlja iz nasilnog, građanskim ratom praćenog raspada zajedničke države i kretanja, makar kako sada izgleda, prema zajedničkom članstvu u EU, kao najuspešnijem mirovnom i razvojnom projektu u istoriji Evrope. Problemi u odnosima su, pre svega, na strani prošlosti, dok je evropska budućnost, iako ne do kraja oslobođena potencijalnih problema, verovatno najlakša tema na agendi dve države. Praktično, postoji rivalstvo na pitanjima prošlosti i partnerstvo na temama budućnosti. Hipotetički, zamislimo kako će izgledati zajedničko zauzimanje stavova dve države u institucijama EU, jednom kada izjednače svoj stepen integracije - recimo na temi Zajedničke spoljne i bezbednosne politike?

Naravno, dijalog Beograda i Zagreba se ne odvija u vakuumu. Svaka strana unosi svoje planove, ambicije i probleme. Beograd u prvi plan stavlja političke teme, dok je za Zagreb prioritet ekonomska saradnja. Spoljna politika počinje kod kuće, pa obe strane nastupaju prvenstveno zavisno od unutrašnjepolitičkih potreba, potom od sopstvenog međunarodnog položaja i spoljnopolitičkih interesa i prioriteta. Njihove obaveze takođe proističu iz toga što su obe članice međunarodne zajednice: u slučaju Srbije, radi se o državi koja pregovara o članstvu u EU i ima status partnera NATO, a u slučaju Hrvatske, o članici EU i NATO.

Pogotovo nema vakuuma u savremenim međunarodnim poslovima. Teške globalne i regionalne krize, koje samo najveći optimisti mogu nazvati izazovima, okružile su naš region, a sve se glasnije spominje *novi Hladni rat*. Sirija sa juga i Ukrajina sa istoka i uticaj ovih kriznih žarišta su klešta kojima se teško odupiru i ekonomski, politički i vojno moćnije države.

Ovo je za Srbiju i region dodatno komplikovano zbog rovitog stanja u samoj EU, gde pored ostalog, političko klatno opasno oscilira od grčke krize i mogućeg istupanja Velike Britanije, do za nas trenutno najdelikatnijeg problema - izbegličkog talasa, praktično ljudskog cunamija koji je svoj vrhunac upravo doživeo tranzitom kroz tzv. *balkansku rutu* na kojoj leži i Srbija.

Ovaj izbeglički talas je u jednom momentu ozbiljno zapretio odnosima Srbije i Hrvatske i pokazao koliko su oni podložni ne samo sopstvenim već i *uvezenim problemima*. Zagreb je, inače u jeku kampanje za parlamentarne izbore posegnuo za vrlo neuobičajenom i teško razumljivom merom – zatvaranjem granica. Očigledno je da je borba za glasove nadvladala potrebu očuvanja nesmetanih komunikacija dve države, koliko god su pojedini momenti ovog izbegličkog talasa bili dramatični. Po prvi put od prestanka sukoba devedesetih se, sa strane tadašnje opozicije, čulo zalaganje za raspoređivanje vojske na granici sa Srbijom, do čega srećom, makar javno, nije došlo.

114 Vidi tekst M. Simurdić, „Između prošlosti i budućnosti“, *Helsinška povelja*, broj 133-134, Beograd, 2009.

U nizu izjava i poteza koji su dodatno uticali na narušavanje atmosfere u odnosima je bila i srećom kratkotrajna polemika krajem 2015. sa vrha dve države o nabavci vojnog naoružanja. I to spada u rečnik koji je bio zaboravljen i nije se mogao tumačiti drugačije nego kao nastojanje da se steknu, po pravilu kratkotrajni, unutrašnjepolitički dobici. To bi se još i dalo razumeti kada takve izjave ne bi oživljavale ili budile revanšistička osećanja običnih ljudi, koji su osnova odnosa, na obe strane.

Bez obzira na očiglednu činjenicu da se radi o značajnim sličnostima i imajući u vidu da, makar EU (ali i NATO) vide čitav region kao deo *slobodne, mirne i prosperitetne Evrope*, uočljivo je da se smenjuju periodi realpolitičkog pristupa bilateralnim odnosima sa onim više ideološki obojenim. Zapravo, Srbija i Hrvatska imaju donekle različit međunarodni položaj (više u smislu dostignuća, nego u smislu cilja), ali gotovo sudbinski dele istu geografiju, slične ako ne istovetne sisteme, jezičku bliskost i duge periode zajedničke istorije. Kako je to već više puta rečeno, sve do građanskog rata i raspada bivše SFRJ Srbi i Hrvati su ratovali jedni protiv drugih ponajviše u uniformama drugih država.

Dakle, sa jedne strane, Srbija nastoji da istovremeno sa procesom evropskih integracija¹¹⁵ očuva teritorijalni integritet i suverenitet narušen proglašenjem nezavisnosti Kosova, pa razrađuje koncept multivektorske spoljne politike i višestrukih *strateških partnerstva*. To sve ide do, reklo bi se više taktičkog nego strateškog, pretežno političkog i vrlo skromnog ekonomskog priklanjanja državama Pokreta nesvrstanih. Naravno, Srbija je zaključila i takozvani Briselski sporazum sa Prištinom koji je od ključnog značaja i koji se uglavnom implementira. Srbija takođe razvija odnose sa NATO u kojima se stiglo sve do aplikacije za članstvo. Ona istrajava na poziciji *vojne neutralnosti*, koja je izglasana u Narodnoj skupštini u formi rezolucije, a u suštini se radi o jednostranoj deklaraciji, bez adekvatnih garancija, priznanja drugih država ili njihovih garancija.¹¹⁶

U slučaju zapadnog suseda, Hrvatska je, pored članstva u EU, postala punopravna članica NATO pakta (2009. zajedno sa Albanijom), što je pojačalo njen uticaj i značaj u regionu, evropskim, pa možemo reći i svetskim poslovima, pogotovo sa aspekta mogućnosti uticaja, ali i obaveza u odnosu na politiku ove dve organizacije prema Zapadnom Balkanu. Početna iskustva govore da je Slovenija u tome vičnija i relaksiranija, dok Zagreb ne uspeva da se otme izazovu korišćenja svog novog položaja za nametanje svoje agende susedima pa i regionu,¹¹⁷ odnosno da pokušava da na druge (pre svega BiH i Srbiju) projektuje sopstvene *geopolitičke* zamisli.¹¹⁸

Za sada nema pokazatelja da u tome uživa širu podršku članova klubova u koje je nedavno primljena, čak izgleda da to nije politika koja je sinhronizovana, prihvaćena ili potvrđena od članica EU ili Alijanse, ili makar njenih ključnih aktera. Hrvatska je, dakle, značajno učvrstila svoj međunarodni položaj i u tom smislu se zajedno sa Slovenijom, iako sa malim kašnjenjem, makar institucionalno, kao i ugovorno (ako ne i u smislu implementacije i pogotovo političke kulture), odmakla od klasičnog seta zapadnobalkanskih tema. Stoga ne čudi da Beograd i Zagreb imaju različita viđenja o tome kako rešavati otvorena pitanja, pa se u međusobnim odnosima smenjuju elementi saradnje sa znacima nadmetanja.

Naime, pojedine oblasti u odnosima, pre svega one vezane za ratno nasleđe, ipak su zabeležile značajan iskorak, sve do slučaja sa hrvatskim uslovljavanjem, odnosno rezervama na otvaranje poglavlja 23 u pregovorima Srbije o članstvu u EU.¹¹⁹

¹¹⁵ Pregovori o članstvu otvoreni krajem 2013. a prva poglavlja 2014. sada zastoje jer službeni Zagreb, jedini od članica EU, „nema stav“.

¹¹⁶ Vidi I. Vejvoda, „Mogu li slediti druge balkanske zemlje“, *Novi magazin*, Beograd, 10.12.2015

¹¹⁷ Zagrebački profesor međunarodnih odnosa D. Jović koristi zanimljiv izraz „mala sila“ opisujući položaj Hrvatske u pažnje vrednom tekstu „Hrvatska vanjska politika pre izazovima članstva u EU“, časopis *Politička misao*, Zagreb, 2011.

¹¹⁸ Hrvatski političari rado govore o Vojvodina, pogotovo kada govore o položaju Hrvata u Srbiji, naglašavajući njenu posebnost i zapostavljaju, zasigurno svesno, činjenicu da povećani broj pripadnika hrvatske manjine živi u drugim krajevima Srbije, uključujući Beograd.

¹¹⁹ Hrvatska, kako bivša tako i aktuelna vlada, što je jedna od retkih trema na kojima su saglasne, već nekoliko godina spočitava Beogradu ambiciju da bude tzv. „Mini Hag“, iako se radi o primeni principa univerzalnosti prava na progon ratnih zločinaca. Pada u oči da Hrvatska nije tražila modifikovanje ovog zakona od strane drugih država članica EU koje imaju slične ili istovetne propise.

Bez obzira na to, želeli bismo da verujemo, da ova nesrećna epizoda ipak neće ugroziti napredak u pravosudnoj i policijskoj saradnji. Jer, bilo da li se radi o suđenjima za ratne zločine, spiskovima osuđenih i optuženih za ratne zločine, traganju za nestalim licima sa jedne, ili borbi protiv organizovanog kriminala na drugoj strani, utisak je da se događaju određeni, moguće nedovoljni, ali ipak značajni proboji. Potvrđuje se da za ratne zločine i organizovani kriminal koji u suštini imaju zajedničke korene u ratnom nasleđu, nema isključivo nacionalnih predznaka, odnosno rešenja, ali i da zločinci u regionu ponekad bolje saraduju od onih kojima je razvoj odnosa i uklanjanja prepreka glavni zadatak.

U odnosima Srbije i Hrvatske je neophodna, kako čvrsta i na poverenju zasnovana bilateralna saradnja, tako i regionalni pristup i zajednički nastup. Promene u strukturi, programima, političkim akterima i ukupno u bilateralnim odnosima, regionu, Evropi, pa i u svetskim poslovima nalažu dodatne i stalne napore da se odnosi postave na stabilne, obostrano dobitne osnove. Većina aktera iz doba sukoba Srbije i Hrvatske su ili napustili istorijsku scenu ili doživeli političku transformaciju, pa čak i katarzu. Na primer, rascep u najvećoj opozicionoj Srpskoj radikalnoj stranci, u Srbiji, objektivno je umanjio otpore razvoju odnosa sa Zagrebom, jer se u značajnoj meri smanjila podrška revizionističkoj politici te stranke prema Hrvatskoj. Isto bi se moglo reći za pojedine periode u delovanju hrvatskih političkih stranaka.

Ipak, zov politike i borba za glasove, znači parlamentarni (u slučaju Hrvatske i izbori za Evropski parlament), lokalni, predsednički, pa čak i partijski izbori su konstanta. Tome naravno treba dodati i intenciju pojedinih aktera da svoju oslabljenju poziciju na unutrašnjem planu jačaju, po potrebi, napadima na drugu stranu. Težište i akteri se pomeraju, ali neke činjenice su neupitne. To su pre svega prelivanje političkih uticaja, bliskost političkog rezonovanja i nastojanje niza aktera, kako na desnom, tako odskora i na levom delu političkog spektra, da se na račun druge strane, odnosno još jasnije na račun druge nacije postignu politički poeni i prikupe glasovi.¹²⁰ U više navrata se ovo tumačilo i frojdovskom formulacijom o *narcizmu malih razlika*, koja mada veoma slikovita, nudi samo dijagnozu, ali ne i recept za prevladavanje teškoće u odnosima. Zapravo, moglo bi se reći da su odnosi Srbije i Hrvatske, otkada su direktni, bez trećih strana, *izgubljeni u izborima*.

Naime, od 2012. godine i predsedničkih, odnosno parlamentarnih izbora u Srbiji, praktično nema godine da se u jednoj ili drugoj državi ne održavaju izbori. Ako bi otišli koju godinu unazad došli bi do 2010. kada je u Hrvatskoj izabran novi predsednik. Potom su 2013. usledili lokalni izbori u Hrvatskoj, a 2014. vanredni parlamentarni izbori u Srbiji. Takođe, prvi put su održani izbori za Evropski parlament u Hrvatskoj, ali i prvi krug predsedničkih izbora 2014. godine, da bi ih u drugom krugu, po prvi put, dobila jedna žena. Iste godine su održani i redovni parlamentarni izbori u Hrvatskoj, a ove 2016. su upravo okončani vanredni parlamentarni izbori u Srbiji (istovremeno sa redovnim izborima u Pokrajini Vojvodini i u lokalnim zajednicama). Dogodine slede redovni predsednički izbori u Srbiji, ali i redovni lokalni izbori u Hrvatskoj, a uskoro potom 2018. ponovo izbori za Evropski parlament u Hrvatskoj. Partijske izbore ne izdvajamo, ali verujemo da u slučaju velikih igrača i manjinskih stranaka, oni imaju uticaja na bilateralne odnose. Sve ovo posmatramo sa rezervom da u ovom zgusnutom rasporedu vanredni izbori nisu isključeni, sada više u Hrvatskoj, nego u Srbiji gde su, kako smo napomenuli, upravo okončani. Odnosi Srbije i Hrvatske su doživeli zastoj i ušli u suštinski novi period nakon izbora u Srbiji 2012. godine i smene kako na mestu predsednika republike tako i u Vladi Republike Srbije. Dolazak na vlast Predsednika Srbije i najuticajnije pozicije koje su 2014. u Vladi Srbije zauzeli lideri iz Srpske napredne stranke, dočekana je u Zagrebu sa skepsom, ali i zluradošću. Jer, ova stranka je nastala odvajanjem najvećeg dela članova Srpske radikalne stranke, koja se u Hrvatskoj, bez izuzetka, percipira kao jedan od glavnih krivaca za *agresiju* i kao barjaktar velikosrpskih pretenzija. Ne treba ni elaborirati da je takav razvoj naišao i na odobravanja pojedinih desničarskih krugova u Hrvatskoj, u smislu alibija za sopstvene političke poteze i promociju.

¹²⁰ Vidi izjavu tadašnjeg hrvatskog premijera Z. Milanovića <http://www.blic.rs/vesti/politika/milanovic-srbija-nece-uvoditi-nikakve-mere-protiv-hrvatske/yzdpgcr>. Na sličnom fonu, ali mnogo aktuelnije o Srbiji vidi izjavu aktuelnog potpredsednika hrvatske Vlade B. Petrova <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/petrov-o-srbiji-i-seselju-gospodo-vrijeme-je-za-katarzu> Petrov nakon izbora).

Sa druge strane, nova *hibridna* aktualna vlada u Hrvatskoj je potpuno drugačija, više ideološki, a manje pragmatično orijentisana od rukovodstva koje je ne tako davno vodilo HDZ. Zapravo, stiče se utisak da je većinski deo vladajuće koalicije u Hrvatskoj, sve više pod uticajem pravaške političke filozofije. Prestali su pokušaji da se ekstremne snage *europeliziraju*, na način kako je to bivši ministar inostranih poslova Mate Granić radio sa Hrvatskom strankom prava.

Jedan od ključnih elemenata složenih, višedimenzionalnih odnosa Srbije i Hrvatske je i pitanje položaja srpske zajednice u Hrvatskoj.¹²¹ O tome slikovito govori dokument Srpskog narodnog vijeća iz Zagreba,¹²² u kome se na dokumentovan i veoma ilustrativan način, između ostalog, kaže da je: „...protekle godinu obilježilo povećanje broja fizičkih napada i prijetnji usmjerenih prema Srbima u Hrvatskoj te uništavanje imovine u njihovu vlasništvu. U 2015. svjedočili smo ukidanju ćirilice u Vukovaru, brojnim pokušajima rehabilitacije Nezavisne Države Hrvatske (NDH) i sve češćem korištenju govora mržnje od strane javnih osoba i dijela medija. Zbog toga će 2015. ostati upamćena kao godina u kojoj je nacionalistička, antimanjinska atmosfera, koja se intenzivira od 2013. odnosno od pridruživanja Hrvatske Evropskoj uniji, dosegla velike razmjere“.

Nadalje, ukazuje se da su „na ovaj trend upozorili (su) zastupnici nacionalnih manjina u Hrvatskom saboru i predsjednik Savjeta za nacionalne manjine Vlade RH, koji su u Puli 14. maja objavili Deklaraciju o nesnošljivosti i etnocentrizmu u Hrvatskoj“.¹²³ U Deklaraciji je, među ostalim, navedeno da pripadnici nacionalnih manjina ponovo svjedoče šovinističkim izjavama, diskriminaciji od pojedinih stranaka koje su od nacionalizma i isključivosti stvorile svoju političku ideologiju, kao i da takvo stanje predstavlja sigurnosni problem za manjine i prepreku za ostvarivanje zajamčenih prava. Ovaj dokument u javnosti je ostao gotovo *nezamijećen* stoji, između ostaloga, u ovom Biltenu. Ovde treba konstatovati da je srpska zajednica u Hrvatskoj ove godine po prvi put od proglašenja samostalnosti Republike Hrvatske bojkotovala zvaničnu državnu komemoraciju žrtvama ustaškog koncentracionog logora Jasenovac, što je dodatni pokazatelj iznetih ocena.¹²⁴

U svakom slučaju, srpska zajednica u Hrvatskoj, bez obzira na ogromne probleme sa kojima je suočena od nasilnog raspada SFRJ, ima političkog znanja, iskustva i volje da se permanentno bori za poboljšanje svog položaja, koliko god to ponekad izgledalo neostvarivo.

Istovremeno, ta zajednica je konstantni i dosledni zagovornik normalnih i dobrosusedskih odnosa Hrvatske i Srbije i dosledni borac za ljudska i manjinska prava.¹²⁵ Dodatno, ali ne i poslednje, ne treba smetnuti sa uma da se radi o najvećoj autentičnoj srpskoj zajednici koja živi u jednoj državi članici EU.

Na početku ovog teksta pomenuta je težnja pojedinih aktera hrvatske politike da se podigne *zid* između Srbije i Hrvatske, pa čak i Hrvatske i preostalog dela Zapadnog Balkana, kao i naznaka da je isti spoljnopolitički cilj svih država regiona preduslov mira, stabilnosti i razvoja, onako kako je to definisano u Solunu 2003. godine. U tom kontekstu je vredno pažnje ukazati na nove akcente ili naznake novog pravca hrvatske spoljne politike u čemu je do sada prednjačila nova predsednica Republike Hrvatske¹²⁶

¹²¹ Ova analiza ne ulazi u pitanja položaja hrvatske manjine u Srbiji, već je samo povremeno pominje. To naravno ne znači da ta tema ne zasluuje poseban osvrt i prikaz ili da je stanje besprekorno. Ipak, autor smatra da pominjanje i prizvuci reciprociteta na ovoj temi nisu zasnovani ni na istorijskim niti na aktuelnim činjenicama i da prikivaju druge motive vezane za, inače drastično smanjen broj Srba u Hrvatskoj.

¹²² Integralni tekst naslovljen „Govor mržnje i nasilje nad Srbima u 2015“ dostupan na <http://snv.hr/file/attachment/file/bilten6-compressed.pdf>

¹²³ Tekst deklaracije dostupan na http://ombudsman.hr/images/Deklaracija_o_nesnošljivosti_i_etnocentrizmu.pdf

¹²⁴ <http://www.politika.rs/scc/clanak/353528/Hasanbegovic-od-velike-Srbije-ne-vidi-veliki-zlocin>

¹²⁵ Kad se i Srbi slože i pomire da su hrvatski i srpski jezik dva različita i odvojena jezika, onda je to ostvarenje starog hrvatskog sna, ali kad to u praksi znači da i Srbima treba organizirati nastavu na tom sada navodno posebnom njihovom jeziku i pismu, onda nastaje belaj i čuđenje zašto djecu odvajati u posebne razrede i škole, a kreće i lupanje čekićima po ćirilici i drugim srpskim posebnostima, Novosti 18. marta 2016. „Srbi po mjeri HDZ“, Zoran Daskalović).

¹²⁶ Bila je u periodu 2005-2008 hrvatski šef diplomatije, iako je prema sećanju autora koji je u to vreme bio ambasador SRJ u Zagrebu, tu funkciju zapravo obavljao sam premijer Sanader, uz veliki oslonac prvenstveno na državnog sekretara u MVP H. Bišćevića. Potom je bila ambasador u SAD, a nakon toga pomoćnik genseka NATO za javnu diplomatiju, da bi je 2014. HDZ kandidovao za predsednicu Hrvatske, što je uspešno realizovano.

koja je prvo otvoreno odbacila izraz *regija* i uvela termin *susjedi*, a potom Zapadni Balkan vratila na staru (nemačku, pretežno bavarsku) odrednicu *Jugoistočna Evropa*. Već te naznake su govorile da, makar sa strane Pantovčaka, koji prema hrvatskom Ustavu ima sukreatorsku ulogu u formulisanju i realizaciji spoljne politike, dolaze novi vetrovi i da Hrvatska u značajnom delu političkog vrha nastoji da se odmakne od regiona i da zacementira svoju ulogu *predziđa hrišćanstva* što je bila tradicionalno omiljena klerikalna, ali i politička tema nakon proglašenja nezavisnosti Hrvatske. Za ovaj koncept sa Pantovčaka je stigao i novi izraz *uspravnica* koji verovatno označava geopolitičku vertikalnu, odnosno pojas od Baltika do Jadrana.¹²⁷ Da se o tome radi pokazalo je i prisustvo hrvatske predsednice na samitu Višegradske grupe, ali bez nekih posebnih zaključaka ili prijema Hrvatske.

U suštini bilateralni odnosi Srbije i Hrvatske su postali nešto potpuno novo, nepoznato, pa i neistraženo nakon ulaska Hrvatske u Evropsku uniju 2013. i kako smo već naznačili, ostali su *izgubljeni u izborima*. Oni su dobili na dinamici i žestini retorike, a Hrvatska je pored klasičnog bilateralnog partnera dobila i dimenziju države članice Evropske unije, kluba u koji Srbija želi da ubrzanim korakom stupi. Znači, nisu odnosi Srbije i Hrvatske više samo bilateralni, regionalni i multilateralni, već su dobili i novi element, a to je da Hrvatska sedi za stolom i ravnopravno odlučuje o našem pristupanju EU, određuje merila za otvaranje i zatvaranje pregovaračkih poglavlja, raspravlja o nama na sednicama Evropskog parlamenta¹²⁸ ili Evropskog saveta. Za razliku od Srbije koja je na stolu, Hrvatska je za stolom.

Inače, kada se pogleda lista otvorenih tema u bilateralnim odnosima, vidi se zapravo da je teško bilo šta od toga rešeno tokom hrvatskog pristupanja EU. To može da znači najmanje dve stvari: ili da je sporno ostavljeno na rešavanje zainteresovanim stranama, uz eventualne dobre usluge Brisela, ili pak da je sila geopolitike proširenja EU na Hrvatsku u njoj sasvim zasenila otvorena pitanja sa susedima, sa izuzetkom Slovenija koja je već bila u EU. U svakom slučaju, ne deluje ohrabrujuće.

No, nema jednosmernih ulica u odnosima između država. Međuzavisnost je, između ostaloga, konstanta odnosa koja se teško menja. U globalizovanom svetu ona sve više dobija na značaju, a na malom prostoru se teško može zapostaviti i to uz pozamašnu cenu. To znači da se globalizuju i bilateralni odnosi, da se oni ne mogu izolovati od svetskih poslova. Nije sporno da je određena prednost u evropskih poslovima, posmatrana kroz kriterijum stepena integracije u EU, u ovom trenutku na strani Zagreba. Ali, isto tako, ne može biti sporno da elementarni interes Hrvatske nalaže da sve države u regionu Zapadnog Balkana postanu članice EU na način kako je to zacrtano u Solunu 2003. godine i višestruko ponovljeno sa najviših mesta u Uniji.¹²⁹ Drugo pitanje je kako će izgledati Unija, ta stara *dama*, u momentu kada Srbija bude spremna za prijem. Ono što će ostati i na šta treba dugoročno računati je mir i stabilnost kao preduslov za razvoj, a ne *igra nulte sume* i kratkoročni dobici. Ali sve dok države regiona dele isti spoljnopolitički cilj članstva u EU, odnosno zagovaraju isti sistem vrednosti, prisutno je snažno stabilizaciono i razvojno oruđe, odnosno centripetalna sila evropske integracije, a države iz regiona koje su već ušle u EU će imati ili *zadatak* ili biti suočene sa očekivanjima da pomognu bivšim sunarodnicima ili komšijama u tom poslu. O tome jasno govore aktuelni komentari istaknutih političara, ali i mediji iz najuticajnijih država članica u vezi hrvatskog uslovljavanja otvaranja pojedinih pregovaračkih poglavlja sa Srbijom.¹³⁰

¹²⁷ Zvanični Zagreb pokušava da koristi „desni talas“ u V-4 i da kapitalizira na činjenici sa energetske i vojnog aspekta veoma povoljnom geografskom položaju. Ideja neodoljivo podseća na on što je poljski maršal Pilsudski zagovarao između dva svetska rata u konceptu koji nazvan „Intermarium“ i koji je glavnu opasnost video u SSSR, odnosno u pretenzijama da ojača poljski uticaj u Ukrajini.

¹²⁸ Hrvatski poslanici u Evropskom parlamentu nisu odoleli da ne iskoriste i taj forum za žustre kritike na račun Srbije. Vidi npr. <http://www.blic.rs/vesti/politika/ko-je-evropska-parlamentarka-ruza-tomasac-bivsa-kanadska-policaika-koja-je-pretukla/dm77h34>

¹²⁹ Hrvatska postavlja tri „uslova“ Srbiji: prvi je da se odrekne kaznenog progona lica optuženih za ratne zločine u sukobima na prostoru čitave bivše SFRJ, drugi je garantovano mesto u Parlamentu za predstavnika hrvatske manjine, a treći je puna saradnja sa ICTY.

¹³⁰ Vidi npr. <http://www.dw.com/sr/hrvatska-blokada-tema-u-berlinu/a-19195956> ili <http://rs.n1info.com/a152402/Svet/Svet/Nemacka-nema-razumevanja-za-blokadu-Hrvatske.html>

Evropski pokret
Srbija
Forum za međunarodne odnose

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

SOE **Dialog
Südosteuropa**